

Non scholae sed vitae discimus

Over de mentaliteit van de student

OOK IN DEZE NOVUM:

Brexit
means Brexit.
Een analyse van de
European Union
(Withdrawal) Bill

Homohuwelijk
in Australië en
een verbod op
homoseksualiteit in
Egypte:
Ontwikkelingen
in verschillende
richtingen

Een in(kt)gewikkeld
vraagstuk. Rust er
copyright op een
bestaande tattoo?

Column Andreas
Kinneging: De
nieuwe regering: een
dodgeboren kindje

Alternatieve
geschillen-
beslechting door
SGC-geschillen-
commissies. Bindend
advies of arbitrage?

In gesprek met...
professor Snijders

Questionnaire met
Claudia Bouteligier

Wobben: zwarte dozen
en zwarte balken

**VOOR
WIE
VERDER
KIJKT**

Rick en Kim zijn het eens.

huisvestings advocaten

Geen standaard advocatenkantoor

We hebben altijd plaats voor een student-stagiaire en met enige regelmaat voor een advocaat-stagiaire. Als je civielrechtelijk bent geïnteresseerd, vergevorderd in je studie en ook nog slim, dan horen we graag van je. Gevoel voor humor strekt tot aanbeveling.

Millennium Tower
Weena 690 Rotterdam
mail@huisvestingsadvocaten.nl
huisvestingsadvocaten.nl/vacatures

INHOUDSOPGAVE

- 2 Inhoudsopgave
- 5 Voorwoord
- 6 In gesprek met... professor Snijders
- 10 Brexit means Brexit. Een analyse van de European Union (Withdrawal) Bill
- 14 Een in(k)tgewikkeld vraagstuk. Rust er copyright op een bestaande tattoo?
- 16 NOVUM Questionnaire met Claudia Bouteligier
- 18 Alternatieve geschillenbeslechting door SGC-geschillencommissies. Bindend advies of arbitrage?
- 22 Wobben: zwarte dozen en zwarte balken
- 24 Non scholae sed vitae discimus
- 26 Homohuwelijk in Australië en een verbod op homoseksualiteit in Egypte: Ontwikkelingen in verschillende richtingen
- 28 De Vereniging: JFV Grotius
- 30 Column Andreas Kinneging: De nieuwe regering: een doodgeboren kindje

NOVUM is het juridisch faculteitsblad der JFV Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 500 exemplaren
Lay-out: M.L.R. Goudsmit
Druk: JP Offset
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, de C-gang op de begane grond, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie
Hoofdredacteur
Corné Smit
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Mohammad Sharifi
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
- Fatima Jarmohamed
f.n.jarmohamed@umail.leidenuniv.nl
- Tonko van Leeuwen
t.d.van.leeuwen@umail.leidenuniv.nl
- Marthe Goudsmit
m.l.r.goudsmit@umail.leidenuniv.nl
- Hanneke Vollaers
j.e.h.j.vollaers@umail.leidenuniv.nl
- Liz van Ringelestijn
l.m.van.ringelestijn@umail.leidenuniv.nl

- Gracia Sehduo
g.sehdou@umail.leidenuniv.nl
- Nathan Oosthoek
n.oosthoek@umail.leidenuniv.nl
- Martijn Berk
m.g.a.berk.2@umail.leidenuniv.nl
- Joris van de Riet
j.t.j.van.de.riet@umail.leidenuniv.nl
- Jurian Bos
j.m.bos.5@umail.leidenuniv.nl
- Christiaan Silven
l.j.p.c.silven@umail.leidenuniv.nl

Adviesraad
- Prof. mr. dr. P.M. Schuyt
- Prof. mr. dr. A.G. Castermans
- Prof. mr. S.C.W. Douma
- Mw. drs. A.F.M. van der Helm
- Bas Knapp, Assessor FdR
- Luuk Jordens, praeses JFV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

December Editie

NOVUM

 DRANKJE DOEN RELAXEN {COLLEGES}
 STAGE LOPEN UITGAAN
INTERNETTEN {STUDEREN} SPORTEN
 COMMISSIE BRALLEN CHILLEN
{LEZEN} FACEBOOKEN REIZEN
FIETSEN MUZIEK LUISTEREN
 FILM KIJKEN LUNCHEN UITSLAPEN
WERK GROEP VOLGEN TWITTEREN
{PLANNEN} GAMEN BIJBAANTJE
MINOR KIEZEN SHOPPEN
BAKKIE DOEN {LEREN} LINKEDINNEN
FEESTEN {AFSTUDEREN}

Je bent al druk genoeg!

Bestel jouw **samenvattingen**
van alle colleges en literatuur
op www.slimstuderen.nl

slim
Studeren.nl

Voorwoord

Waarde lezer,

Voor u ligt alweer de laatste NOVUM van dit jaar. Nog een paar weken en het kerstseces begint en daarmee zullen voor de meesten van u de tentamens ook al weer bijna voor de deur staan. De ontwikkelingen hebben het afgelopen jaar niet stilgestaan en dat blijkt ook wel uit de artikelen die onze redacteurs deze maand hebben geschreven.

Rondom de Brexit is dit jaar meer duidelijkheid – of moet ik juist schrijven: onduidelijkheid? – ontstaan. Joris gaat in zijn stuk in op de juridische vraagstukken rondom de Great Repeal Bill en de rol van het Britse parlement bij de Brexit. De afwikkeling van de ramp met MH-17 leidde tot een uitspraak van de Raad van State over een verzoek om informatie bekend te maken. Martijn spit dit in zijn artikel verder uit. In Australië leidde een ‘survey’ tot een meerderheid voor het homohuwelijk. In Egypte was eerder sprake van een beweging in tegenstelde richting. Marthe wijdt er deze maand haar column aan.

Wellicht minder bekend is een rechtszaak die al in 2016 is aangespannen over het auteursrecht op tattoos tegen een spelontwikkelaar die deze in zijn spel had verwerkt. Wie het fijne wil weten over deze materie kan zijn hart ophalen aan het stuk van Jurian. Christiaan bespreekt ook een vraagstuk uit het civiele recht: de alternatieve geschilbeslechting door SGC-commissies. De afloop van dergelijke procedures kent vaak haar eigen problemen, met name doordat de uitspraak van de commissie geen executoriale titel oplevert.

Deze NOVUM bevat ook een uitgebreid interview met professor Snijders, op onze faculteit velen bekend als onder meer beschermheer van J.F.V. Grotius. Tevens krijgt de questionnaire, die vorige maand werd geïntroduceerd, een vervolg. Deze maand krijgt Claudia Bouteligier, velen welbekend als drijvende kracht achter Recht en Literatuur, een serie vragen voorgelegd over haar persoon en opvattingen over het recht. Tot slot is er nog een artikel van Tonko, die zo vlak voor de kerst reflecteert op de mentaliteit van de student. De titel van zijn stuk – *non scholae sed vitae discimus* (niet voor de school leren wij, maar voor het leven) – bevat wellicht een mooi voornemen voor het nieuwe jaar.

Rest mij u fijne feestdagen, alle goeds voor het komende jaar en voor nu vooral veel leesplezier toe te wensen.

Corné Smit

Hoofredacteur NOVUM

www.novummagazine.nl
www.facebook.com/novummagazine.nl

In zijn werkkamer aan het prachtige Rapenburg werd de NOVUM door prof. mr. H.J. Sniijders hartelijk ontvangen, waarna wij van wal staken met vragen over – onder meer – zijn studietijd, de functies die hij in de loop der jaren bekleed heeft en zijn visie op (juridische) actualiteiten.

Waarom hebt u destijds voor de studie rechten gekozen?

Ik heb, in tegenstelling tot vele anderen, heel bewust voor rechten gekozen. Eerst wilde ik Nederlands studeren – ik houd van taal. Op een gegeven moment kwam ik een advocaat tegen die me een en ander over het vak vertelde. Dat leek me interessant en zodoende ben ik rechten in Leiden gaan studeren. In de juristerij ben je ook veel met taal bezig, dus ik heb zeker geen spijt gehad van mijn rechtenstudie.

Hoe hebt u uw studietijd ervaren?

Je studietijd is de leukste tijd in je leven. Anders dan jullie, hadden wij naast onze studie nauwelijks baantjes. Wij hadden het minder zwaar. Je moet hard werken, maar je houdt voldoende tijd over voor andere, sociale dingen. Destijds heb ik nog een interfacultair dispuut opgericht, dat maandelijks bijeenkwam om te debatteren. Tijdens de debatten kwamen allerlei maatschappelijke onderwerpen aan de orde; denk hierbij aan macht, euthanasie, overbevolking en klimaat.

Hebt u ooit bedacht hoe u uw carrière wilde vormgeven?

Ik heb niets uitgedacht. Ik heb alleen op uitnodiging gesolliciteerd en gedaan wat op mijn pad kwam. Dat was een kwestie van geluk hebben. Gedurende het privatissimum raakte ik in gesprek met een van de topcivilisten van onze faculteit, wijlen professor Bloembergen, die me vroeg of ik bij hem wilde promoveren en dat heb ik gedaan. Na mijn promotie ben ik als advocaat bij Buruma aan de slag gegaan, waar ik een geweldige tijd heb gehad. De helft van de tijd besteedde ik aan cassatiezaken, de andere helft van de tijd hield ik me bezig procederen op het terrein van feitenrechtspraak. Na zes jaar in het vak te hebben gezeten, kwam de Erasmus Universiteit in beeld. Ik kon daar hoogleraar privaatrecht worden; ze zochten iemand die gepromoveerd was en ervaring had met cassatiezaken. Mijn benoeming heeft behoorlijk wat voeten in de aarde gehad, ik was 31 jaar toen ik werd gevraagd en pas op mijn 33^e ben ik benoemd. Destijds werd er al op het onderwijs bezuinigd en benoemingen lieten dan ook lang op zich wachten, een fractievoorzitter van de Eerste Kamer heeft

nog flink gelobbyd voor de Rotterdamse faculteit om mijn hoogleraarschap voor elkaar te kunnen krijgen.

U hebt de Leidse rechtenfaculteit de afgelopen decennia van dichtbij meegemaakt en zien veranderen. Welke veranderingen springen wat u betreft het meest in het oog?

Het eerste dat opvalt is dat de faculteit nu één gebouw heeft. Vroeger zat de faculteit verspreid over vele kleine panden in de stad. Dat was wel gezellig hoor, maar voor de faculteit was het niet goed. Heel fijn dat de faculteit nu één en dan nog een heel mooie locatie heeft.

Daarnaast heeft de universiteit nu meer geld. Toen ik in 1992 terugkwam in Leiden waren er veel meer studenten dan toen ik de universiteit had verlaten – we hadden toen wel 1200 à 1400 eerstejaars. Ook had de faculteit een minder goede ranking dan nu. Faculteiten met minder studenten scoren over het algemeen beter omdat zij intensievere relaties tussen student en docent hebben. Destijds hadden we een slechte student-docent ratio. Onze ratio is inmiddels gelukkig verbeterd. Je kunt nu zeggen dat we groot in kleinschaligheid zijn, een motto dat ik nog voor personeelsadvertenties in onze faculteit heb aangedragen. Ook voor de relatie student-docent is het goed dat de faculteit nu één locatie heeft.

Bovendien heeft de toegenomen bureaucratie een verandering teweeggebracht. Er moeten heel veel formulieren worden ingevuld; dat wordt bijvoorbeeld door externe visitatiecommissies en in landelijke protocollen en universitaire geëist. Zo moet er voor elk vak een vakbeschrijving worden gemaakt, moeten formulieren worden ingevuld voor practicum- en privatissimumopdrachten en dient van alles en nog wat geëvalueerd te worden. Ook het scriptieproces is omgeven van papierwerk. Bovendien moeten scripties en ook dissertaties steeds door minimaal twee personen begeleid worden. Dit levert een enorme werkbelasting voor docenten op. Zij zijn misschien wel twee derde van hun tijd kwijt aan paperassen en vergaderingen. Het probleem van de toenemende bureaucratie is meer in het algemeen een probleem van onze tijd. Met de beste bedoelingen gaan we met dat sturen, controleren en toezicht op vele terreinen, zoals onderwijs, zorg en politie echt over de top. Dat houden we zo niet vol, maar het zal ook wel weer teruggedrongen worden, hoop ik.

Al met al is de faculteit er toch zeker beter op geworden. Dat geldt ook in internationaal opzicht. Zo biedt de faculteit bijvoorbeeld tal van *advanced masters* aan waaronder de *advanced master 'International Civil and Commercial Law'*. Vroeger zag je die internationalisering van het onderwijs

professor Snijders

Fatima Jarmohamed & Hanneke Vollaers

vooral bij publiekrecht, maar tegenwoordig is ook het privaatrechtelijk onderwijs sterk geïnternationaliseerd. Leiden is op allerlei rechtsterreinen nu ook internationaal *the place to be!*

Naast hoogleraar en advocaat hebt u ook andere functies bekleed binnen het juridische veld. U bent werkzaam in de rechterlijke macht, als juridisch adviseur en arbiter en u bent betrokken bij diverse vaktijdschriften en studieverenigingen. Welke waarde dicht u uw nevenfuncties toe?

Ik ben veel van het een naar het ander gehobbeld. Ik heb het altijd leuk gevonden om ook andere werkzaamheden te verrichten. Rechten is, met uitzondering van de rechtsfilosofische tak, een vak waarbij je met beide benen in de klei moet staan. Tijdens mijn nevenfuncties heb ik aan den lijve ondervonden dat recht als middel kan dienen. Zo ben ik als bestuurslid van de Vereniging Achmea betrokken geweest bij het opstellen van een statutenwijziging waarbij de positie van de vereniging en haar ongeveer 8 miljoen bij de Achmea-groep verzekerde leden werd versterkt. Leden spreken nu over allerlei onderwerpen mee, over de zorgpremie, de morele dilemma's die zich voordoen bij heel hoge kosten en weinig baat voor de patiënt, over concepten voor pensioen en wonen, over solidariteit bij schadeverzekeringen etc. Er zijn dus ongelooflijk veel belangen en gezichtspunten mee gemoeid die allemaal om aandacht vragen. Als jurist probeer je dan een zodanige structuur te creëren dat je dit alles faciliteert. Het interessante aan nevenfuncties is dat je in de praktijk ziet hoeveel je met het recht kunt bereiken.

U heeft tijdens uw loopbaan vele annotaties geschreven. Welke rol spelen annotaties volgens u in het juridisch debat?

Ik zou graag allereerst willen wijzen op de bijdragen van verschillende auteurs in *Ars Aequi* vorig jaar n.a.v. mijn 300^e NJ-noot. Ik vind dat daar goede conclusies worden getrokken. NJ-annotaties hebben zeker invloed. De Hoge Raad leest deze annotaties met heel veel belangstelling. Annotaties zijn vaak het enige klankbord van de Hoge Raad. Soms ontstaat er een impliciete dialoog tussen een annotator en de Hoge Raad. Dat is prachtig. Het Nannini-arrest is daar een mooi voorbeeld van.¹ De Hoge Raad bepaalde, kort gezegd, dat een arbitraal vonnis alleen vernietigd kon worden als het vonnis in zijn geheel niet gemotiveerd was, al was de motivering nog zo ondeugdelijk. Dat heeft de Hoge Raad later 'gepreciseerd', mogelijk mede naar aanleiding van – niet op grond van – een opmerking daarover van mijn kant in mijn annotatie bij het arrest. Het is jammer dat de Hoge Raad niet altijd snel de kans heeft om iets te corrigeren. Maar niet alleen voor de Hoge Raad zijn annotaties van belang, ook de advocatuur pikt annotaties snel op. In de NJ annoteert natuurlijk de juridische top van Nederland, mij zelf terzijde latend.

Door de digitalisering kan 'naming and shaming' vrij makkelijk een zeer permanente vorm aannemen. Zo worden momenteel in het kader van #metoo een heel aantal acteurs beticht van onzedelijk handelen, zonder

dat bewezen is dat zij de feiten waarvan zij worden beschuldigd daadwerkelijk hebben gepleegd. Dienen hier in het civiele recht remedies voor te worden geboden?

Het civiele recht kent voor dergelijke problematiek in principe de onrechtmatige daad. Ik denk niet dat er extra regulering nodig is. Het is leken helaas eigen om geen hoor en wederhoor toe te passen. Het is van belang dat je naar beide kanten van het verhaal luistert voordat je tot een conclusie komt. Gevoelig element in dergelijke zaken is ook dat men in geval van gebrek aan bewijs toch nog een beschadigd imago heeft. Zo is er ooit een kinderpsychiater beschuldigd van seksueel misbruik. Hij wilde bewijzen dat hij hier niet schuldig aan was. Dat is heel lastig. Ik heb hem geadviseerd geen zaak aan te spannen. Vaak is het eventuele slachtoffer de enige getuige naast de beschuldigde en dan wordt het een welles-nietes-verhaal.

Ook voor een slachtoffer is een civiel proces vaak erg belastend. Het zijn vaak heilloze zaken, zeker als die dateren van vele jaren geleden. Als slachtoffer moet je bewijzen dat iets gebeurd is. Ook dan heb je vaak te maken met zo'n één-op één-situatie. Als er al meer getuigen zijn, dan blijft het nog moeilijk. In het proces worden dan eerst de getuigen gehoord die de partij met de bewijslast heeft aangedragen. Uit dit verhoor rijst dan een bepaald beeld van de zaak op. In de contra-enquête (het tegengetuigenverhoor, *red.*) kunnen de getuigen van de zijde van de wederpartij dingen verklaren die haaks staan op hetgeen door de andere getuigen is verklaard. Dat werpt vaak weer een ander licht op de zaak. Als rechter balanceer je dan tussen beide kanten van het verhaal. Het is voor een slachtoffer heel moeilijk te bewijzen dat er iets is gebeurd, gesteld al dat er zoveel getuigen zijn.

Je zou op dit terrein wel in het kader van mediation of een andere vorm van ADR het een en ander kunnen bereiken. Dit heeft echter alleen zin als beide partijen van goede wil zijn om daar wat van te maken.

Hoe bent u met het arbitragerecht in aanraking gekomen en hoe verhoudt de arbitrage zich tot de rechtsvorming?

Toen ik eenmaal bij de Erasmus Universiteit aan de slag ging, kwam ik in contact met wijlen professor Piet Sanders, over wiens persoon ik nog zoveel zou kunnen vertellen. Zo is hij in 1945 onder professor Cleveringa gepromoveerd. Hij gold en geldt nog steeds als de goeroe van de arbitrage; hij was een van de opstellers van het Verdrag van New York² en tevens een van de medeontwerpers van de UNCITRAL Arbitration Rules 1976³ van de Verenigde Naties. Hij heeft me gestimuleerd meer te kijken naar het arbitragerecht en zo kwam ik met deze niche in aanraking.

Hoewel arbitrage vele voordelen kent, is deze particuliere vorm van rechtspraak niet het ideale mechanisme voor de rechtsontwikkeling omdat het toch minder mogelijkheden biedt voor rechtsvorming. Arbitrage is vertrouwelijker van aard dan zaken die aanhangig worden gemaakt bij de overheidsrechter, maar de arbitrale vonnissen worden – mits partijen hiermee instemmen – wel gepubliceerd in het Tijdschrift voor Arbitrage. De status van deze vonnissen staat echter niet op gelijke voet met 'reguliere' vonnissen

en uitspraken. Dat gezegd hebbende, wordt zijn er met name op sectoraal vlak wel degelijk rechtsontwikkelingen te bespeuren. Zo gebeurt er momenteel veel binnen de bouwarbitrage en de transmaritieme arbitrage; ook uitspraken van het Kifid, het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (bindend adviezen vergelijkbaar met arbitrale vonnissen) worden binnen de financieel-juridische sector op de voet gevolgd.

Het ietwat informele karakter werpt ook zijn vruchten af. Zo is er in de arbitragepraktijk meer ruimte voor door partijen aangedragen maatwerk. Men schudt elkaar ook de hand en tijdens de schorsingen drinkt men samen een kop koffie – op deze wijze wordt het ijs makkelijker gebroken. Daarbij moet gezegd worden dat de ernst zeker wordt bewaard, het gaat er wel degelijk hard aan toe. Maar de partijen hebben meer het gevoel dat zij hun ‘*day in court*’ hebben gekregen.

Momenteel houd ik kantoor aan het Rapenburg, waar ik een prachtige werkruimte in gebruik heb mogen nemen. Ik ben voornemens om hier een grote ovale tafel neer te zetten, zodat deze ruimte ook voor de arbitragepraktijk kan worden gebruikt. Ik moet inderdaad toegeven dat ik tot die groep mensen behoor die meent dat de vorm van de tafel een invloed heeft op hetgeen aan die tafel besproken wordt – ik meen dat een ronde of ovale vorm van de tafel escalaties tempert en een positieve uitkomst bevordert.

“De vraag was of een Stradivariusviool rechtsgeldig was verkregen van een beschikkingsonbevoegde verkoper. Toen heb ik gevraagd of ik heel misschien op die viool mocht spelen. Helaas was dat dus wel ‘een ding’; dat ging niet zomaar.”

U bent nog steeds bijzonder actief zo te horen. Waar haalt u de energie vandaan?

Ik denk dat mijn fascinatie mijn grootste bron van energie is, ik vind veel dingen heel interessant. Het komt heus wel voor dat ik af en toe niet zoveel zin heb om ergens aan te beginnen – die drempel ervaren meerdere mensen weleens, denk ik – maar als ik dan een halfuur bezig ben, verwonder ik me dan toch hoe bepaalde zaken in elkaar zitten en dan wil ik er meer van weten.

Daarbij mag ik me bezighouden met ontzettend leuke zaken. Zo sprak het Gerechtshof Arnhem zich een poos geleden uit over de vraag of een Stradivariusviool rechtsgeldig was verkregen van een beschikkingsonbevoegde verkoper. De viool was in consignatie gegeven en zonder toestemming van de oorspronkelijke eigenaar geleverd aan een Nederlandse mecenas, die de viool in bruikleen had gegeven aan het Concertgebouworkest. Toen heb ik gevraagd of ik heel misschien op die viool mocht spelen. Helaas was dat dus wel ‘een ding’; dat ging niet zomaar. Er is toen in de plaats daarvan geregeld dat we een repetitie in het Koninklijke Concertgebouw mochten bijwonen en er werd een lunch georganiseerd met een aantal violisten. Ik verwachtte eigenlijk dat ze daar bij het Concertgebouw niet zo op zaten te wachten, dat er via-via allerlei mensen

zouden komen kijken en lunchen, maar het was tegen verwachting in ontzettend leuk. Iedereen was erg gastvrij en bijzonder hartelijk en uiteraard heb ik toch nog een poging gewaagd om een klein stukje op die Stradivarius te spelen.

U bent nu honorair hoogleraar aan onze faculteit? Wat doet u zoals in die hoedanigheid?

Ik blijf ter beschikking waar men mij kan gebruiken. Zo geef ik bijvoorbeeld nog onderwijs in het *Honours College*, in de *advanced master International Civil and Commercial Law*, bij ons PAO en bij de Haagse vestiging in samenwerking met het Permanent Court of Arbitration, allemaal nog fijn om te doen. Ook begeleid ik nog 12 promovendi, eveneens intensieve en dankbare arbeid. Verder doe ik natuurlijk nog veel leuk pseudo-werk als beschermheer van studieverenigingen zoals Grotius, Mordenate College en Suum Cuique. Wat misschien nog niet iedereen weet: Grotius heeft ter gelegenheid van haar 100-jarig bestaan de Koninklijke Erepennig gekregen en mag zich voortaan Koninklijke Vereniging noemen. De burgemeester kwam de penning zelf uitreiken bij het galadiner in Slot Loevestein. Kom daar nog eens om!

Bent u een groot fan van klassieke muziek? Zo ja, waar blijkt dat uit? Met welke drie mensen zou u willen dineren?

Wellicht dat niet iedereen dat van mij weet, maar ik ben inderdaad een groot fan van klassieke muziek, van de opera en van de kunsten. Als ik met drie mensen zou mogen dineren zouden dat ook allen kunstbeoefenaars zijn. Allereerst zou ik graag het brood breken met Beethoven, hij is gewoonweg de koning van de muziek. Ook zou ik graag om de tafel zitten met Puccini, zijn opera’s zijn geweldig. Ik ben vorig jaar met mijn vrouw naar het Puccini Festival geweest in Torre del Lago Puccini, dat kan ik iedereen aanraden. Wat mijn derde disgenoot betreft, kan ik niet goed kiezen tussen Michelangelo of Rodin.

Erg leuk om te horen dat de Erasmus Universiteit het vak ‘Recht en Opera’ aanbiedt, interessant dat daar aandacht aan wordt besteed. In Leiden kennen we natuurlijk ‘Recht en Literatuur’ als keuzevak en de lezingenreeks ‘Recht en Literatuur’, waar veel animo voor is. Ik denk dat het goed is dat juristen zich ook bezighouden met dergelijke kunstuitingen. Ik denk dat het sowieso aan te bevelen is dat juristen zich bezighouden met iets buiten het recht om. Ik speel met erg veel plezier viool, ook omdat ik dan mijn hoofd compleet leeg kan maken. Tijdens het spelen denk ik nergens aan, behalve aan de muziek.

Wat wilt u de Leidse studenten meegeven?

Beste studenten, houd je ook bezig met iets anders naast je studie voor de tentamens, de studietijd is een fantastische tijd die je nooit meer terugkrijgt. Geniet er vooral ook van!

N

1. HR 9 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AK8380, NJ 2005, 190, m.nt. Snijders, r.o. 3.5.2.
2. Verdrag over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken.
3. UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration.

Shakespeare is zonder veel twijfel de bekendste dramaturg die de Britse eilanden hebben voortgebracht, maar zeker niet de enige.¹ De Brexit kan er namelijk ook wat van: na een referendum, strijd om het partijleiderschap, meerdere rechtszaken, tussentijdse verkiezingen die iets anders uitpakten dan gedacht en nog meer interne strijd² is de parlementaire behandeling van de *European Union (Withdrawal) Bill* recentelijk eindelijk begonnen.³

“De benaming *Great Copy Bill* was wellicht beter op zijn plaats geweest.”

Waarom een *Great Repeal Bill*?

Vrijwel direct na de uitslag van het Brexit-referendum werd duidelijk dat het Verenigd Koninkrijk voor een nogal groot juridisch probleem stond: het wegvallen van Europese regelgeving op het moment dat het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaat. Europese verordeningen zijn namelijk niet meer van toepassing op het Verenigd Koninkrijk na Brexit, en vanwege de manier waarop

de Britten Europese richtlijnen hebben geïmplementeerd – waarover later meer – zou deze implementatiewetgeving spontaan komen te vervallen bij het intrekken van de *European Communities Act 1972*,⁴ de “toetredingswet” op grond waarvan Europese regelgeving kracht van wet heeft in het Verenigd Koninkrijk.⁵

Het wekte dan ook weinig verbazing dat Theresa May op 2 oktober 2016 in een speech aankondigde dat ze een “*Great Repeal Bill*” zou introduceren, waarmee de Europese wetgeving zou worden vervangen door Britse.⁶ Het ontging commentatoren niet dat dit de *Bill* niet bijster veel Europese wetgeving *intrekt* en vooral veel *kopieert* naar Britse wetgeving⁷ – de benaming *Great Copy Bill* was wellicht beter op zijn plaats geweest.

Unlimited power?

Veruit de meeste aandacht en kritiek was gericht op een aantal bepalingen in de *Bill*, namelijk sections 7, 8 en 9. Deze bepalingen verlenen, kort gezegd, aan ministers de bevoegdheid om via zogeheten *statutory instruments* Britse wetgeving aan te passen om allerlei complicaties die zouden kunnen optreden te voorkomen. Dergelijke complicaties zijn bijvoorbeeld verwijzingen naar Europese instanties die bepaalde taken uitvoeren die nu moeten worden overgenomen door onderdelen van de Britse overheid,⁸ terminologie als “lidstaten anders dan het Verenigd Koninkrijk,”⁹ en allerlei verwijzingen naar Europees recht.

“Alles wat een gewone *Act of Parliament* mag doen kan worden gedaan door *statutory instruments*”

Een *statutory instrument* is een vorm van gedelegeerde regelgeving, een soort Britse algemene maatregel van bestuur. Het is op zich niets vreemds dat een stuk primaire wetgeving een bepaling bevat die de regering toestaat nadere regelgeving vast te stellen. Wat het type *statutory instrument* dat in de *European Union (Withdrawal) Bill* wordt omschreven echter zo interessant maakt, is een bepaling even verderop: s. 7(3), luidende: “Regulations under this section may make any provision that could be made by an *Act of Parliament*.” Alles wat een gewone *Act of Parliament* mag doen – dus ook het aanpassen en intrekken van bestaande wetgeving – kan worden gedaan door *statutory instruments* op basis van s. 7(1).

“ENEMIES OF THE PEOPLE” kopte The Daily Mail op 4 november 2016, na het oordeel van het High Court of Justice.

Een dergelijke bepaling, waarmee de regering in zekere zin de bevoegdheid krijgt om buiten het parlement om wetgeving aan te passen, wordt ook wel een *Henry VIII clause* genoemd,¹⁰ naar de 16^e-eeuwse koning Henry VIII, die naast “splitting churches and ladies”¹¹ ook nog tijd vond om het parlement een wet te laten aannemen, de *Proclamation by the Crown Act 1539* alias het *Statute of Proclamations*, waarmee ‘s Konings woord tot wet werd verklaard. De intrekking van de wet in 1547 weerhield Henry’s opvolgers er overigens niet van pogingen te doen bij decreet te regeren, totdat in 1611 in de *Case of Proclamations* werd geoordeeld “that the King hath no prerogative, but that which the law of the land allows him” en dat “the King by his proclamation of other ways cannot change any part of the common law, or statute law, or the customs of the realm”.¹²

Het gebruik van *Henry VIII clauses* roept interessante vragen op over het principe van de *Sovereignty of Parliament*. Volgens deze doctrine is het parlement – meer precies de *Queen in Parliament*, omdat bekrachtiging door het staatshoofd is vereist¹³ – de hoogste wetgever in het Verenigd Koninkrijk, niet beperkt door een grondwet of toetsende rechter; in de woorden van de negentiende-eeuwse jurist A.V. Dicey heeft het parlement “the right to make or unmake any law whatever”.¹⁴ Maar als het parlement elke wet kan maken die het wil maken, kan het dan ook een wet maken waarmee het zijn eigen soevereiniteit wijzigt of afschaft? Dicey meende van niet; recente ontwikkelingen in de rechtspraak lijken er echter op te wijzen dat het parlement zichzelf wel degelijk kan beperken.¹⁵

Het is redelijk algemeen geaccepteerd dat het parlement op een beperkt terrein zijn wetgevende bevoegdheid kan delegeren aan een ander orgaan dat de bevoegdheid krijgt om zelf primaire wetgeving aan te passen. De wetgevende bevoegdheid is immers een direct gevolg van een *Act of Parliament*, en de gedelegeerde wetgeving kan worden beschouwd als een onderdeel van die *Act*.¹⁶ Interessanter wordt het wanneer de bevoegdheid zich ook uitstrekt tot toekomstige wetgeving: het parlement kan niet worden geacht te hebben ingestemd met het wijzigen van wetgeving die nog niet bestond ten tijde van het aannemen van de delegerende wet.¹⁷ Toch is deze vorm van delegatie ook niet onmogelijk: de *European Communities Act 1972* – de wet die als gevolg van de Brexit nu juist moet worden ingetrokken – biedt hiervoor de mogelijkheid. Op grond van s. 2(2) ECA 1972 kan een minister namelijk per *stat-*

utory instrument Europese regelgeving implementeren, en die bevoegdheid strekt zich volgens s. 2(4) uit tot wijzigingen die per *Act of Parliament* gemaakt zouden kunnen worden.¹⁸

Het probleem is dan ook niet zozeer dat er *statutory instruments* worden gebruikt om wetgeving om te zetten: het is ondoenlijk om de enorme hoeveelheid wijzigingen die moeten worden aangebracht in Britse wetgeving in twee jaar door het parlement te loodsen. Problematisch is vooral de wijze waarop dat gebeurt: de *statutory instruments* zijn nauwelijks aan parlementaire controle onderhevig – er zijn weliswaar controlemogelijkheden, maar deze worden zelden gebruikt¹⁹ – en de bevoegdheden die aan ministers worden toegekend zijn bijzonder breed. Er zijn weliswaar enkele beperkingen – zo mogen de bevoegdheden niet worden gebruikt om strafbare feiten te creëren of de *Human Rights Act 1998* in te trekken,²⁰ en zit er op alle drie de bepalingen een tijdslimiet van ten hoogste twee jaar na Brexit²¹ – maar dat neemt niet weg dat de *Bill* de ministers voor de rest bijna geheel vrij laat om te bepalen wat er veranderd moet worden. Interessant is ook dat s. 7(2) toestaat dat een *statutory instrument* de wet zelf wijzigt: dat betekent dat een minister in theorie ook de grondslag voor zijn bevoegdheid kan wijzigen, bijvoorbeeld door de tijdslimiet te verruimen of te schrappen.²²

“De *statutory instruments* zijn nauwelijks aan parlementaire controle onderhevig en de bevoegdheden zijn bijzonder breed.”

Inwerkingtreding

De *Bill* die op 13 juli werd ingediend bevatte interessant genoeg nergens een verwijzing naar de datum waarop het Verenigd Koninkrijk de Unie zal verlaten: 29 maart 2019. In plaats daarvan wordt op verschillende punten – bijvoorbeeld s. 1, s. 2(1) en s. 3(1) – verwezen naar “exit day”, een begrip dat in s. 14(1) wordt gedefinieerd als “such day as a Minister of the Crown may by regulations appoint”. Het is op zich niet vreemd om de inwerkingtreding van een wet te laten regelen door de regering: ook in Nederland wordt vaak bepaald dat een wet in werking treedt op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip. In dit stuk wetgeving ligt dat echter anders: het tijdstip waarop het Verenigd Koninkrijk de Unie verlaat is bekend, namelijk twee jaar na het afleveren van de brief bij Donald Tusk om half een ‘s ochtends op 29 maart.²³

Sir Tim Barrow, de Britse permanent vertegenwoordiger bij de EU, overhandigt de artikel 50-brief aan Donald Tusk.

Bron: <https://twitter.com/eucopresident/status/847048551792291840>

Er zijn echter een aantal redenen waarom het beter zou kunnen zijn om de datum niet in de wet vast te leggen. De termijn van twee jaar in artikel 50(2) VEU geldt namelijk alleen indien er voor die tijd geen terugtreedingsakkoord wordt bereikt waarin een eerdere datum is vastgelegd, en de Europese Raad kan de onderhandelingstermijn bovendien verlengen. Mocht dit gebeuren terwijl in de wet de datum van 29 maart 2019 is vastgelegd, dan bevindt het Verenigd Koninkrijk zich in een vreemde spagaat: enerzijds gaat de Britse wetgeving ervan uit dat het land al niet meer in de Europese Unie zit, anderzijds is het nog steeds een lidstaat van de Unie en is al het Unierecht nog steeds van toepassing op het Verenigd Koninkrijk.²⁴ Natuurlijk zou de wet altijd nog kunnen worden aangepast, maar dat zou wel eens te lang kunnen duren. Tegelijkertijd moet de kans op een verkorte of verlengde terugtreedingsstermijn niet al te groot worden geacht: gezien de trage voortgang van de onderhandelingen²⁵ en het feit dat een verlenging van de termijn unaniemiteit in de Europese Raad vereist, lijkt het erop dat Brexit gewoon op 29 maart 2019 gaat plaatsvinden.

“Enerzijds gaat de Britse wetgeving ervan uit dat het land al niet meer in de Europese Unie zit, anderzijds is het nog steeds een lidstaat van de Unie.”

De vrees voor misbruik van “exit day” bestaat overigens vooral onder degenen die tot het Leave-kamp behoren: een regering die Brexit eigenlijk wil voorkomen zou “exit day” eenvoudigweg herhaaldelijk kunnen uitstellen.²⁶ De kans daarop is, gezien de huidige koers van de Britse regering, nogal klein. Om een einde te maken aan de onzekerheid maakte Theresa May kort voor de afronding van deze tekst echter bekend dat exit day in de wet zal worden vastgelegd: 29 maart 2019 om 23:00 uur GMT.²⁷ **N**

1. De vergelijking met Shakespeare schijnt nogal voor de hand te liggen: zie bijvoorbeeld P. Craig, ‘Brexit: a drama in six acts’, *EURL* (41) 2016, afl. 4, p. 447-468; G. Watt, ‘Brexit, Shakespeare and International Law’, *OUPblog* 6 maart 2017, <https://blog.oup.com/2017/03/>

brexit-shakespeare-international-law/. *Game of Thrones* schijnt overigens ook toepasselijk te zijn: ‘Editorial comments: ‘About Brexit negotiations and enforcement action against Poland: The EU’s own song of ice and fire’, *CML Rev* (54) 2017, afl. 5, p. 1309-1318.

2. C. Cooper, ‘Tories ponder how to solve a problem like Theresa’, *POLITICO Europe* 5 oktober 2017.

3. HC Bill 5 2017-19, beschikbaar op <https://services.parliament.uk/bills/2017-19/europeanunionwithdrawal.html>.

4. De ECA 1972 wordt wel omschreven als een “transportbuis” (*conduit pipe*) die Europese regels de Britse rechtsorde inbrengt. Zie U.K. Supreme Court 24 januari 2017, R (*on the application of Miller and another*) v Secretary of State for Exiting the European Union, [2017] UKSC 5, §60-65; tevens D.W. Carter, ‘Who is taking (back) control of Brexit? Assessing the implications of the UK Supreme Court in *Miller*’, *AA* 2017, afl. 4, p. 301-306, i.h.b. p. 303.

5. *Explanatory Notes* bij de EU(W)B, p. 20, beschikbaar op <https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2017-2019/0005/en/18005en.pdf>. De ECA 1972 wordt op grond van s. 1 EU(W)B ingetrokken.

6. R. Mason, ‘Theresa May’s ‘great repeal bill’: what’s going to happen and when?’, *The Guardian* 2 oktober 2016.

7. Zie bijvoorbeeld S.C.G. Van den Bogaert & A. Cuyvers, ‘Brexit: over & out?’, *NJB* 2016/1824, afl. 36, p. 2666-2677, hier p. 2672, nt. 45; S. Peers, ‘Rights on the Chopping Block: The Great Repeal Bill and the Ghost of Henry VIII’, *EU Law Analysis* 27 november 2016, eulawanalysis.blogspot.nl.

8. Zie bijvoorbeeld s. 7(2)(b) en 7(5)(a)(i).

9. *Legislating for the United Kingdom’s withdrawal from the European Union* (white paper), Cm 9446, p. 20 (beschikbaar op https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/604514/Great_repeal_bill_white_paper_print.pdf).

10. M. Pečarič, ‘An old absolutist amending clause as the ‘new’ instrument of delegated legislation’, *The Theory and Practice of Legislation* (4) 2016, afl. 1, p. 1-26, hier p. 3-4.

11. Naar ‘Brief History of the Royal Family’, *CGP Grey YouTube* 9 september 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=jNgP6d9HraI>.

12. King’s Bench 1 november 1610, *Case of Proclamations*, [1610] EWHC KB J22, 77 ER 1352; Pečarič 2016, p. 5.

13. J. Uzman, *Constitutionele remedies bij schending van grondrechten. Over effectieve rechtsbescherming, rechterlijk abstenen en de dialoog tussen rechter en wetgever* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013, p. 461-462. Hierover uitgebreid ook J. Goldworthy, *The Sovereignty of Parliament*, Oxford: Oxford University Press 2001.

14. Aangehaald in Uzman 2013, p. 468.

15. Uzman 2013, p. 469-471; House of Lords 13 oktober 2005, R (*Jackson*) v Attorney General, [2005] UKHL 56.

16. N.W. Barber & A.L. Young, ‘The rise of prospective Henry VIII clauses and their implications for sovereignty’, *Public Law* 2003, p. 112-117, hier p. 114.

17. Zie voor een interessant voorbeeld Barber & Young 2003, p. 115-116.

18. Een ander interessant voorbeeld is de *Human Rights Act 1998*, die de uit het EVRM voortvloeiende rechten in Britse wetgeving opnam. Op grond van s. 10(1) jo. Sch. 2, §1(2)(a) HRA 1998 kan een minister op grond van een door een rechter uitgesproken *declaration of incompatibility* namelijk een *remedial order* gebruiken, om zo een einde te maken aan een grondrechtenschending. De bevoegdheid tot wijziging van wetten die hiermee gegeven wordt strekt zich ook uit tot *Acts of Parliament*. Uzman 2013, p. 513 noemt een dergelijke *remedial order* niet geheel onterecht een “buitengewoon zonderling instrument”.

19. ‘Henry VIII does not rule OK’, *The Economist* 9 september 2017.

20. Resp. s. 7(6)(c) en (f), s. 8(3)(b) en (d) en s. 9(3)(c) en (d).

21. S. 7(7) en 8(4) beperken het gebruik tot twee jaar na *exit day*; s. 9(4) tot *exit day*.

22. I. Dunt, ‘Small print of repeal bill creates unprecedented new powers for Brexit ministers’, *politics.co.uk* 13 juli 2017.

23. S. Castle, ‘U.K. Initiates ‘Brexit’ and Wades Into a Thorny Thicket’, *The New York Times* 29 maart 2017.

24. T. McTague, ‘UK’s Brexit law does not include an exit date’, *POLITICO Europe* 19 september 2017.

25. D.M. Herszenhorn & C. Cooper, ‘Michel Barnier: EU needs movement from UK in Brexit talks within 2 weeks’, *POLITICO Europe* 10 november 2017.

26. M. Dahan, ‘Brexit will officially happen at 11pm on a Friday night, new law declares’, *The Sun* 10 november 2017.

27. T.M. May, ‘I am determined to give our country the best possible Brexit’, *The Telegraph* 9 november 2017; C. Schmidt, ‘EU geeft Britten nog twee weken’, *Trouw* 11 november 2017, p. 5.

“Collegebundel,
mijn studiemaatje!”

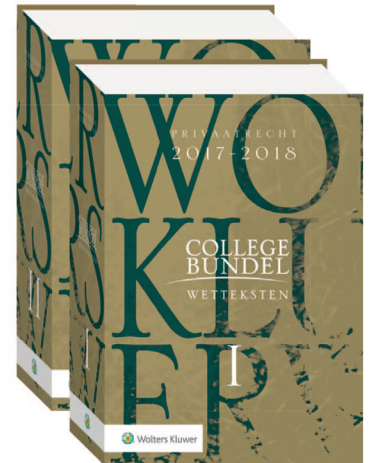
Collegebundel.

Meest geliefd. Meest gebruikt.

De Collegebundel van Wolters Kluwer is onmisbaar voor elke rechtenstudent. Je studiemaatje voor de beste voorbereiding.

- Handig zoeken via inhoudsopgave, alfabetisch of trefwoordenregister.
- Door slimme indeling hoef je niet met beide delen te slepen.
- Ook online te raadplegen via Navigator.

Meer informatie: www.wolterskluwer.nl/collegebundel

Een in(kt)gewikkeld

Rust er copyright op een

Wie een gemiddeld basketbalduel in de NBA bekijkt, zal zijn best moeten doen om er een speler tussenuit te pikken die zijn lichaam niet heeft voorzien van diverse tatoeages.¹ Veel topspelers zijn vaak makkelijk te identificeren door de voor hun kenmerkende ontwerpen die hun lichaam sierden. Reden genoeg voor *Take Two Interactive*, de ontwikkelaar van de best verkopende basketbalgame NBA 2K, de virtuele tegenhangers van deze spelers ook te voorzien van hun authentieke tatoes. Spelers ondergaan een zogeheten ‘full-body scan’ die wordt verwerkt tot een virtuele representatie van de speler in kwestie.² Het resultaat mag er zijn: veel spelers en hun tatoes zijn zelfs amper van echt te onderscheiden. Deze authenticiteit was voor het bedrijf *Solid Oak Sketches* reden om *Take Two Interactive* begin 2016 aan te klagen. Zij stellen namelijk dat *Take Two* geld verdient aan hun ontwerpen; NBA 2K wordt immers vaak geroemd om de extreem gedetailleerde weergave van de spelers. Uiteraard is *Take Two* het hier niet mee eens, zij stellen onder andere dat het gebruik van de tatoes valt onder de noemer *fair use*. Rust er nog steeds copyright op een tattoo als deze al verankerd is op het menselijk lichaam? Over deze vraag zal de rechter in New York zich binnenkort gaan buigen, in een rechtszaak die nu al ‘one of a kind’ genoemd wordt en waarbij miljoenen

dollars op het spel staan.

Allereerst dient vermeld te worden dat het niet de eerste keer is dat er een conflict ontstaat over het gebruik van een tattoo. Een redelijk recent voorbeeld is de aanklacht die werd ingediend tegen *Warner Bros* over de tattoo op het gezicht van een van de acteurs in de film *The Hangover*, die exact overeenkwam met het frappante ontwerp dat Mike Tyson op zijn gezicht meedraagt.³ Beide partijen kwamen echter tot een schikking, evenals in alle andere soortgelijke zaken. Hierdoor heeft de rechter nog nooit uitspraak gedaan over dit onderwerp. Aangezien een schikking in dit geval erg ver weg lijkt zal deze uitspraak dus zonder meer baanbrekend worden.⁴

“Aangezien een schikking in dit geval erg ver weg lijkt zal deze uitspraak dus zonder meer baanbrekend worden.”

Om terug te komen op de oorspronkelijke aanklacht: deze werd zoals eerder vermeld begin 2016 opgesteld door *Solid Oak*. Het bedrijf had enkele maanden eerder de rechten verworven van acht tatoes die onder andere aan sterren als LeBron James (tekst op biceps) en Kobe Bryant (vlindertattoo) toebehoren. Hierop stelde het bedrijf *Take Two* op de hoogte, en liet weten een schikking te willen treffen voor maar liefst \$1.1 miljoen dollar.⁵ Alleen dan zouden de tatoes in de game mogen blijven. Bedenk: het gaat hier om slechts acht tatoes van de vele duizenden die in het spel zijn weergegeven. *Take Two* ging hier uiteraard niet in mee, het bedrijf verklaarde de actie als een goedkope truc te zien om geld af te troggelen. Als provocatie liet de ontwikkelaar de betreffende decoraties in de game zitten, en het vervolg is bekend.

Solid Oak doet in zijn aanklacht een beroep op paragraaf 102 van de Amerikaanse Copyright Act.⁶ Hierin staat het recht op copyright vastgelegd, en worden twee criteria genoemd die van belang zijn bij het vaststellen

Via: The Gaming Tailgate.

vraagstuk

bestaande tattoo?

Jurian Bos

hiervan: *originality* en *fixation*. De *Supreme Court* heeft in een eerdere zaak (*Feist Publications, Inc. v. Rural Tel. Serv. Co.*) de lat voor *originality* vrij laag gelegd.⁷ Om aan dit vereiste te voldoen moet het werk door de maker zelf gecreëerd zijn, en moet het ontwerp een zekere mate van creativiteit uitstralen. Beide vereisten zouden voor een gemiddelde tatoeëerder geen enkel probleem moeten zijn. Ook betoogt *Solid Oak* dat aan het criterium van de *fixation* is voldaan. Een ontwerp is gefixeerd als deze met toestemming van de maker voor een niet-eindige periode is vastgelegd. Dit is het geval bij een tattoo, die, mits goed aangebracht, permanent op het lichaam verankerd is. Dat een tattoo in aanmerking komt voor copyright blijft volgens *Solid Oak* uit lid 5 van paragraaf 102, het valt naar hun mening onder '*pictorial, graphic and sculptural works*'. Ook wordt in hun aanklacht een terloopse opmerking van rechter Catherine D. Perry aangehaald. Zij verklaarde in de al eerder genoemde zaak omtrent de tattoo van Mike Tyson dat het vanzelfsprekend is dat er copyright kan rusten op een ontwerp van een tattoo. Omdat beide partijen er toen door middel van een schikking uitkwamen is deze uitspraak echter niet juridisch bindend, en is deze zaak dus niet op voorhand beslist.

Het verweer van *Take Two* begint met klare taal.⁸ Volgens *Take Two* is de oprichter (en tevens enige werknemer) van *Solid Oak*, Matthew Siegler, geen artiest maar een opportunist. Hij zou de rechten opzettelijk hebben verworven om diverse procedures te starten met de hoop er financieel aanzienlijk op vooruit te gaan. Dit lijkt niet overdreven: Siegler is geen tatoeëerder van beroep en heeft verder ook niks met de tattoos te maken. Het betoog vervolgt met het nadrukkelijke verzoek aan de rechter deze praktijken van *Solid Oak* een halt toe te roepen. Als dit niet gebeurt zullen er volgens *Take Two* namelijk nog talloze rechtszaken volgen, want *Solid Oak* zal dan ook aanspraak maken op een vergoeding wanneer een speler verschijnt in een reclamecampagne of een fotoserie. *Take Two* voert daarna ook twee argumenten aan om aan te tonen waarom zij in hun recht staan. Het haalt ten eerste het *de minimis*-beginsel aan: deze zaak draait volgens hun om zoiets triviaals dat de eiser nauwelijks serieus te nemen valt. De tattoos zijn afhankelijk van de spelersselectie soms helemaal niet te zien, en als ze al in beeld zijn is dat niet prominent. Verder doet het een beroep op de zogeheten *fair use*, gecodificeerd in paragraaf 107 van de Amerikaanse Copyright Act. *Fair use* geeft in dit geval *Take Two* de mogelijkheid om de tattoos waarop auteursrecht geclaimd wordt onder bepaalde voorwaarden toch te

gebruiken. In de praktijk is het best lastig om aan alle voorwaarden van *fair use* te voldoen, maar *Take Two* meent niettemin dat het ook op dit punt sterk staat. Dat is van groot belang, want dit is wellicht het krachtigste argument dat *Take Two* kan inbrengen.

“Volgens *Take Two* is de oprichter van *Solid Oak*, Matthew Siegler, geen artiest maar een opportunist.”

Beide partijen liggen dus mijlenver uit elkaar, waardoor alleen een rechterlijke uitspraak uitkomst lijkt te bieden. Deze uitspraak zal als eerste voorzien in het antwoord op de prangende rechtsvraag die in de inleiding aan de orde kwam. Ongeacht de uitkomst zal een van de twee bedrijven een enorme financiële tegenslag te verwerken krijgen, maar deze zaak draait uiteraard om veel meer dan geld. Als *Solid Oak* in het gelijk wordt gesteld zullen er talloze claims volgen, opgesteld door mensen die menen de rechten op een tattoo te bezitten. Het zal eveneens impliceren dat de tattoo die op iemands lijf is vereeuwigd niet meer per definitie van deze persoon is. Een uitspraak met veel gevolgen wacht, de rechtszaak zal waarschijnlijk begin volgend jaar aanvangen. Ondertussen worden er nog steeds ontelbare duels op de nieuwste telg in de NBA 2K reeks, *NBA 2K18*, gespeeld. Mét de bestaande tattoos uiteraard, de vinders van Kobe Bryant zijn voorlopig nog niet gevlogen.⁹ **N**

1. De NBA is de hoogste basketbalcompetitie in de Verenigde Staten, en daarmee ook de meest prestigieuze en best bekeken wereldwijd.
2. Zie <http://www.nba2k.org/2015/07/nba-2k16-features-full-body-scan-more-player-authenticity.html>
3. *Whitmill v. Warner Bros.* No. 4:11-cv-752. U.S. District Court for the Eastern District of Missouri. 28 April 2011.
4. Zie <https://arstechnica.com/tech-policy/2017/09/can-a-tattoo-on-human-flesh-be-copyrighted-well-soon-find-out/>
5. Zie <http://www.hollywoodreporter.com/thr-esq/nba-2k-videogame-maker-sued-861131>
6. *Solid Oak v. Take Two.* No. 16-cv-00724. U.S. District Court for the Southern District of New York. 24 Oktober 2016.
7. *Feist v. Rural.* 499 U.S. 340. (1991). Supreme Court of the U.S.
8. Zie <https://www.documentcloud.org/documents/3922770-Tattoos-Sjm.html> (Verweer *Take Two*)
9. Kobe Bryant zelf is inmiddels al gestopt, maar hij is nog in het spel te vinden als 'legende'.

Claudia Bouteligier is als docent-onderzoeker verbonden aan het instituut voor Metajuridica en rondt dit najaar haar proefschrift af, met de titel: 'Dialogo in recht en literatuur. Een kritiek van de narratieve rede'. Tevens heeft zij het platform Recht en Literatuur Leiden mede opgericht.

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

Ambitie. Ik ben altijd bezig met projecten en dingen plannen.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Bevlogenheid. Ik kan het erg waarderen als mensen gepassioneerd zijn en vanuit enthousiasme kunnen vertellen over wat zij mooi vinden of doen.

Wat is de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Verantwoordelijkheid. Dat je je persoonlijk verantwoordelijk weet voor wat je doet – en voor wie.

“Je bent natuurlijk ook bezig met je eigen sterfelijkheid, maar daar heb je zelf toch minder last van.”

Wat is uw favoriete bezigheid?

Ik lees graag. Veel literatuur, en ook filosofie. Literatuur staat echter met stip op 1. Ook hang ik graag met vrienden op het terras en ga ik graag uit eten.

Wat is uw voorstelling van de grootste ellende?

Dat kan wat mij betreft maar een antwoord zijn: het verliezen van dierbaren. Geliefden, naaste vrienden of familie. Je bent natuurlijk ook bezig met je eigen sterfelijkheid, maar daar heb je zelf toch minder last van dan je naasten, die vervolgens moeten leven met het verlies.

Wie is uw favoriete schrijver?

De Russische schrijver Fjodor Dostojevski, geen enkele twijfel. Het zijn er wel meer, ook hedendaagse schrijvers, maar bij Dostojevski kom ik altijd terug. Zijn werk biedt diepe en rijke inzichten, juist ook ten aanzien van het recht. Hij wordt geroemd om zijn psychologisch inzicht, maar zijn maatschappijkritiek is zo actueel. Hij heeft gelukkig veel geschreven.

Welk fictief personage bewondert u het meest?

Bewonderen is een zwaar woord. Het meest word ik aangesproken door de ondergrondse man uit 'Aantekeningen uit het ondergrondse' van Dostojevski. In het eerste deel fulmineert hij vanuit zijn ondergrondse tegen de massa en de nadruk in negentiende-eeuws Rusland op wetenschap en rationaliteit. Hoewel hij deze ideeën begrijpt en volgt, heeft hij ook een mystiek verlangen naar intermenselijkheid. Deze interacties gaan in het tweede deel van de roman echter volledig fout omdat hij een innerlijk conflict ervaart tussen zijn hart en zijn verstand. Het zien van de pogingen die hij ondanks de moeilijkheden doet om menselijk contact te krijgen is erg pijnlijk, maar je begrijpt het als je het leest.

Wat is uw favoriete wetsartikel?

Ik ijver voor de erkenning van subjectiviteit in de rechtsvinding. Daarom kies ik voor 338 Sv, de overtuiging van de rechter. Dit is waar de rechter daadwerkelijk recht kan doen.

Welk levend persoon bewondert u het meest?

Dat is de enige vraag waar ik niet meteen een antwoord op heb. Ik kan mensen om vele redenen bewonderen. Als ze hun eigen weg gaan en zich niet laten leiden bijvoorbeeld, vanwege wat zij doen of vanwege hun werk.

Wie uit de geschiedenis zou u wel willen zijn?

Ik zou wel even in het hoofd van Dostojevski willen zitten, in zijn tijd. Ik zou willen weten hoe hij precies heeft gewerkt en geleefd. Ook ben ik benieuwd naar hoe hij de wereld ervoer. Nu moet je altijd uitgaan van secundaire literatuur, maar ik zou het graag zelf ervaren.

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Art. 11 Wet Algemene Bepalingen, dat is niet zo moeilijk. Deze bepaling uit 1829 is een uitvloeisel van het toentertijd dominerend legisme. Het leidt tot een rechter die puur toepasser is. Die legistische opvatting mag er wat mij betreft uit.

Aan welke eigenschap hebt u een hekel?

Opportunisme. Ik kan er niet goed tegen als mensen met anderen omgaan, puur omdat ze iets van die anderen willen. Het is belangrijk dat je elkaar dingen gunt, dat je niet alleen handelt uit eigenbelang.

Wat is de meest overgewaardeerde deugd?

Mijn eerste associatie is met de zeven deugden. Daaruit

Claudia Bouteligier

Nathan Oosthoek

vind ik prudentia de meest overgewaardeerde. Praktische wijsheid is belangrijk, maar het is gevaarlijk als je alleen in die contemplatie blijft hangen. Het leven is meer. Ik zou willen pleiten voor iets meer charitas, iets meer naastenliefde.

Wie is uw favoriete componist/muzikant?

Mozart, vanwege de gelaagdheid. In zijn frivoliteit zit een bepaalde donkerheid die erg interessant is. Dat raakt mij echt. Ook de persoon Mozart intrigeert mij.

“Het Kelderluikarrest had bijna door een romancier geschreven kunnen zijn.”

Wat is uw favoriete reis?

Dat is er een die ik hopelijk nog mag maken. Ik zou graag een rondreis maken door Rusland, een of meer maanden het land doortrekken. Ik ben voornamelijk in Europa geweest en dat voelt erg eigen. De Russische ziel en andersheid ervan vind ik erg fascinerend.

Welke historische figuren veracht u het meest?

Dan sluit ik me aan bij professor Koops in de vorige questionnaire. Het is het volgen van bepaalde ideeën dat we moeten verachten.

Wat is uw favoriete arrest?

Dat gaat niet zozeer over de inhoud, maar dat is het Kelderluikarrest. Dit omdat het arrest bijna door een romancier geschreven had kunnen zijn. Sjouwerman die de kratten sjouwt, Duchateau als bourgondiër die een paar drankjes nuttigt in het café en in het kelderluik valt. Dit kun je haast niet zo bedacht hebben. Soms is het leven vreemder dan fictie.

“Wat er ook gebeurt, je heb altijd de keuze hoe je jezelf daartoe verhoudt. Je bent wie je van jezelf maakt.”

Wat is uw motto?

Ik leef niet volgens een bepaald motto, maar wel vanuit de overtuiging dat je moet durven om te kiezen. Dat hangt samen met het onderwerp van mijn proefschrift, dat vertrekt vanuit dialogische filosofie en het existentialisme. Durven kiezen is nauw verbonden met verantwoordelijkheid. Wat er ook gebeurt, je heb altijd de keuze hoe je jezelf daartoe verhoudt. Je bent wie je van jezelf maakt. **N**

Foto door M. van Nuland, Universiteit Leiden.

Alternatieve geschillenbeslechting

Bindend advies

De opkomst van geschillencommissies

Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is er een alternatief ontstaan voor het voeren van een gerechtelijke procedure, namelijk in de vorm van *Alternative Dispute Resolution* ('ADR'), ofwel alternatieve geschillenbeslechting. Dit betekent dat consumenten hun geschillen kunnen voorleggen aan andere instanties dan de overheidsrechter om erover te beslissen. Deze instanties kregen in Nederland vorm in vele verschillende geschillencommissies voor een enorme variëteit aan branches. Er werd een Stichting Geschillencommissies voor Consumentenzaken ('SGC') opgericht als een soort parapluorganisatie¹ voor deze verschillende geschillencommissies. In 2015 waren dit er 56.²

Tussen een gerechtelijke procedure en een procedure voor een SGC-geschillencommissie zijn in het Nederlandse stelsel vele parallellen te trekken, maar er is een zeer belangrijk verschil tussen de twee procedures dat nadere aandacht verdient. Dit verschil komt tot uitdrukking in de achterkant van de procedure, namelijk de tenuitvoerlegging van het resultaat van beide procedures. De beslissing van de overheidsrechter wordt in een executoriaal³ opgemaakt vonnis verrat. De beslissing door een SGC-geschillencommissie wordt daarentegen (vaak) verrat in de vorm van een bindend advies.

Op zichzelf kent het bindend advies geen wettelijke regeling. Dit betekent dat er naar de algemene regels van het overeenkomstenrecht moet worden gekeken.⁴ In het bijzonder moet aandacht worden besteed aan de tenuitvoerlegging van een bindend advies, aangezien die ex art. 430 Rv geen executoriale titel oplevert en dus niet, desnoods tegen de wil van de in het ongelijk gestelde wederpartij, ten uitvoer kan worden gelegd. De tenuitvoerlegging van een bindend advies kan dus problematisch worden als één van de partijen weigert het na te komen. De vragen die dan rijzen is of bindend advies wel het juiste geschillenbeslechtingsinstrument is voor SGC-geschillencommissies en of er geen passendere alternatieven voorhanden zijn.

Tenuitvoerleggingsproblematiek en mogelijke oplossingen

In een procedure ten overstaan van een SGC-geschillencommissie staan in de meeste gevallen een consument en een ondernemer tegenover elkaar. Zij laten zich door de commissie adviseren over de oplossing van hun geschil. Vaak biedt een bindend advies

na dergelijke procedure een uitkomst, maar het kan voorkomen dat een ondernemer de beslissing van een SGC-geschillencommissie niet nakomt. Zoals vermeld levert een bindend advies naar Nederlands recht geen executoriale titel op. Staat een consument dan met lege handen?

“Staat een consument dan met lege handen?”

Er zijn bij dergelijke tenuitvoerleggingsproblematiek in het huidige systeem een aantal oplossingen mogelijk. Allereerst bestaat voor de consument de mogelijkheid om een executoriale titel te verkrijgen door een dagvaardingprocedure bij de overheidsrechter te starten tot vordering van nakoming van de uit het bindend advies voortvloeiende verbintenissen.⁵

Er kunnen bij de wenselijkheid van deze route echter vraagtekens gezet worden. Het idee van alternatieve geschillenbeslechting is om een alternatief te bieden voor de gerechtelijke procedure. Consumenten voelen namelijk vaak een bepaalde 'drempel'⁶ om een gerechtelijke procedure te starten. Vaak geven zij aan dat het doorlopen van deze procedure te tijdrovend of te kostbaar is of dat zij het proces op zichzelf te ingewikkeld vinden.⁷ Door op deze manier alsnog een executoriale titel bij de overheidsrechter te halen worden zij alsnog in die procedure betrokken.

Een andere manier om een executoriale titel te verkrijgen is door het bindend advies te laten vastleggen in een notariële akte. Een notariële akte is namelijk een executoriale titel in de zin van art. 430 Rv. Deze methode kan echter ook problematisch zijn. Het is zeer waarschijnlijk dat de in het ongelijk gestelde partij weigert medewerking te verlenen

de geschillencommissie

Bron: <https://anbos.nl/>

door SGC-geschillencommissies of arbitrage?

Christiaan Silven

aan de neerlegging van de beslissing in een notariële akte. Een mogelijke oplossing hiervoor is door bij het sluiten van de bindend-adviesovereenkomst de bindend adviseur ook een volmacht te geven om namens partijen de beslissing in een notariële akte te laten vervatten. Echter is het in deze situatie ook niet zeker of een wederpartij bereid is om een overeenkomst met een dergelijk beding te sluiten. Deze onzekerheid over de medewerking van de wederpartij is dus ook niet wenselijk.

Discussie binnen juridische literatuur

Het kan in bepaalde gevallen dus lastig zijn om een bindend advies van een SGC-geschillencommissie bij nakomingsproblemen te effectueren. Deze problematiek is in de literatuur niet onopgemerkt gebleven.

“Deze procedure is volgens Snijders veel duurder en tijdrovender dan de zogenaamde exequaturprocedure.”

Snijders⁸ heeft in een onderzoek in opdracht van de Sociaal Economische Raad⁹ de mogelijkheden voor zowel arbitrage als bindend advies als geschillenbeslechtinginstrumenten voor de SGC verkend. Dit omdat beide instrumenten vormen van alternatieve geschillenbeslechting zijn. Snijders is van mening dat de bindend-advies-procedure bij de SGC niet zo geschikt is als geschillenbeslechtinginstrument in vergelijking met de arbitrageprocedure met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de beslissingen van de SGC.

Reden hiervoor was dat er met het bindend advies geen executoriale titel in de zin van art. 430 Rv wordt verkregen en beslissingen van SGC-geschillencommissies daarom niet direct ten uitvoer kunnen worden gelegd. Bij nakomingsproblemen moet er dan naar de overheidsrechter worden gestapt om alsnog een executoriale titel te verkrijgen. Deze procedure is volgens Snijders veel duurder en tijdrovender¹⁰ dan de zogenaamde exequaturprocedure bij arbitrage, zoals is vastgelegd in art. 1062 lid 1 Rv. Deze procedure houdt in dat de in de gelijk gestelde partij de voorzieningenrechter kan verzoeken om hem een verlot tot tenuitvoerlegging te verlenen. Zonder dit verlot kan een arbitraal vonnis namelijk niet ten uitvoer worden gelegd.¹¹ Als het verzoek wordt ingewilligd, kan het arbitraal vonnis dus ten uitvoer worden gelegd en hoeft er bij nakomingsproblemen ook geen aparte procedure bij de rechter te worden gestart.

Op het vlak van de tenuitvoerlegging van zijn beslissingen adviseerde Snijders de SGC daarom om over te stappen van bindend advies op arbitrage.

Persoonlijke aanbeveling

Ik schaar mij achter Snijders in zijn betoog dat bindend advies niet het juiste geschillenbeslechtingsinstrument is voor SGC-geschillencommissies, maar dat arbitrage een betere optie zou zijn. Dit is een stuk minder kostbaar en tijdrovend dan een procedure voor de overheidsrechter en hiermee blijft de buitengerechtelijke procedure bij de SGC nog steeds aantrekkelijk voor consumenten.

Ik beveel de Nederlandse wetgever dan ook aan om arbitrage wettelijk verplicht te stellen voor geschillencommissies die onder de SGC ressorteren. De vorm die ik hierbij gewenst zou achten is de opname van een aparte afdeling in Boek IV Rv waarin dit wordt bewerkstelligd. Dit omdat arbitrage hier gereguleerd wordt en het daarmee gemakkelijk is voor zowel consument als ondernemer om van de alle toepasselijke wettelijke regels betreffende de te volgen procedure respectievelijk de tenuitvoerlegging van beslissingen door SGC-geschillencommissies kennis te nemen. **N**

1. M.W. Knigge, ‘Procederen bij een geschillencommissie na implementatie van de ADR-richtlijn’, *TvC* 2015/5, p. 254.
2. Jaarverslag SGC 2015, p. 20, Te raadplegen via www.sgc.nl.
3. Dit volgt uit art. 231 jo. 430 Rv.
4. P.E. Ernste, ‘De Nederlandse geschillencommissies voor consumentenzaken langs de meetlat van de Richtlijn ADR en de Verordening ODR consumenten’, *NtEr* oktober 2013/8, p. 287.
5. P.E. Ernste, ‘De vernietiging en tenuitvoerlegging van een bindend advies’, *WPNR*, 2014/145 afl. 7003, p.86 -91.
6. E.N. Verhage, ‘Een nieuw Nederlands kader voor ADR en ODR in consumentengeschillen’, *TvA* 2015/39, p.70.
7. Europese Commissie, *Impact Assessment of proposal on ADR/ODR*, 29 november 2011, SEC (2011)1408, p.20.
8. Prof. mr. H.J. Snijders is sinds 1 oktober 1992 verbonden aan het Instituut voor Privaatrecht aan de Universiteit Leiden als hoogleraar.
9. H.J. Snijders, ‘Arbitrage en/of bindend advies bij de SGC. Een onderzoek in opdracht van de Coördinatiegroep Zelfregulering en de Sociaal Economische Raad’, Leiden, September 2010. Te raadplegen via www.ser.nl onder publicaties.
10. H.J. Snijders, ‘Arbitrage en/of bindend advies bij de SGC. Een onderzoek in opdracht van de Coördinatiegroep Zelfregulering en de Sociaal Economische Raad’, Leiden, September 2010, p.12. Te raadplegen via www.ser.nl onder publicaties.
11. N. ten Kate, ‘Rechterlijke toetsing van arbitrale vonnissen – tenuitvoerlegging, vernietiging en herroeping’, *Bb* 2017/17, afl. 4, p.61.

Dirkzwager zoekt talent!

Dirkzwager is een toespeler waar ambitieuze, gemotiveerde advocaten en notarissen juridische dienstverlening op hoog niveau leveren. Dat doen wij in een mooie omgeving en in een prettig werkklimaat. Dirkzwager is innovatief, gedreven en toekomstgericht.

Dirkzwager zoekt regelmatig medewerkers die bij dit profiel passen. Ben jij ambitieus? Heb je het zelfvertrouwen en ga je hard aan de slag om de kansen die wij bieden op te pakken? Wil je het beste uit jezelf halen en werken bij het grootste kantoor buiten de Randstad? Dan zijn de actuele vacatures wellicht interessant voor jou.

Dirkzwager zoekt talent en heeft jou veel te bieden. Jij ons ook?
Bekijk dan snel voor meer informatie de actuele vacatures op
www.werkenbijdirkzwager.nl

Maak kennis met **Dirkzwager**
advocaten & notarissen

Van studeren in Leiden naar werken in Arnhem: een interview met Annelijn Bloo

In dit interview komt Annelijn Bloo-Kroes aan het woord. Zij studeerde rechten in Leiden en Tilburg. In Leiden was zij ook lid van JFV Grotius. Na haar studies koos zij voor een carrière als advocaat bij Dirkzwager in Arnhem. Daar werkt zij inmiddels ruim 10 jaar op de sectie Aansprakelijkheid, Schade en Verzekering. Annelijn blikt terug op haar studietijd en haar keuze voor Dirkzwager.

Waarom ben je in Leiden gaan studeren?

Ik ben opgegroeid in de omgeving van Rotterdam. Toen ik eenmaal wist dat ik rechten wilde gaan doen, lag Rotterdam of Leiden het meest voor de hand. De rechtenstudie in Rotterdam was in ieder geval destijds vrij economisch gericht. Mijn interesse ging meer uit naar mensenrechten en het internationaal en Europees recht. Daar waren in Leiden meer mogelijkheden voor. Bovendien vond ik de Erasmus Universiteit behoorlijk massaal ten opzichte van de Universiteit Leiden.

Wat is je het meest bijgebleven uit je studietijd in Leiden?

De enorme vrijheid die je als student hebt. Je kon allerlei soorten vakken volgen en iedere keer weer iets nieuws leren. Naast je studie was je ook helemaal vrij in wat je deed. Ik werkte twee dagen naast mijn studie. Ik kijk met veel plezier terug op mijn tijd in het gemoedelijke Leiden.

Wist je altijd al dat je advocaat wilde worden?

Voor mij was het tijdens mijn studie helemaal geen gelopen race dat ik advocaat zou worden. Via mijn scriptiebegeleidster kwam ik nog tijdens het schrijven van mijn scriptie terecht bij een groot Zuidaskantoor. Op dat kantoor heb ik ook student-stage gelopen. Ik kreeg daar ook een aanbod om te komen werken als advocaat-stagiaire. Ik twijfelde. Mijn docente adviseerde me toen om ook eens verder te kijken, bijvoorbeeld in het aansprakelijkheidsrecht. Over dat vakgebied schreef ik namelijk mijn scriptie. Toen zag ik bij Dirkzwager een vacature op de sectie Aansprakelijkheid, Schade en Verzekering. Daar heb ik op gereageerd.

Waarom heb je voor Dirkzwager gekozen?

Ik had de luxe dat ik uiteindelijk zowel op de Zuidas als bij Dirkzwager een baan kreeg aangeboden. Ik heb voor Dirkzwager gekozen. Ik had een prettiger gevoel overgehouden aan de gesprekken bij Dirkzwager. Persoonlijker en meer oog voor de menselijke maat. Om een voorbeeld te noemen: bij ons kijkt niemand je raar aan

als je niet naar een kantoorborrel gaat. Bij het kantoor op de Zuidas had ik het gevoel dat min of meer je hele leven in het teken staat van kantoor. Die sfeer trok me minder.

Hoe zou je Dirkzwager omschrijven?

Een kantoor met een nuchtere sfeer. En je krijgt veel vrijheid. Ik vind het ook heel prettig dat er veel professionele ondersteuning is, bijvoorbeeld vanuit ICT en marketing. Daardoor kan ik mij richten op de juridische inhoud. Dat is waar mijn hart ligt: het behandelen van zaken op een hoog niveau voor mooie cliënten.

Wat vind je van Arnhem?

Het is een heel groene stad met een compact centrum. Alles is op loopafstand. Op cultureel gebied heeft Arnhem veel te bieden. Ik vind Arnhem een plezierige stad om in te wonen. Verder is het leuk dat de Jonge Balie (red. vereniging voor jonge advocaten uit het arrondissement) heel actief is waardoor je als advocaat-stagiaire snel nieuwe mensen leert kennen..

Wat wil je de rechtenstudent anno 2017 meegeven?

Ga vooral stage lopen bij een advocatenkantoor als de advocatuur je wat lijkt. Kies wel een geschikte stageperiode uit. In de zomer kun je bijvoorbeeld de pech hebben dat er weinig zittingen zijn. En stel je als student-stagiair (maar ook als advocaat-stagiair) leergierig op. Laat zien dat je ervoor wilt gaan en dat je wilt investeren in jezelf. **N**

U weet vast nog waar u was toen u hoorde van de ramp met de MH17. Ik was aan het barbecueën met mijn roeiploeg toen onze trainer vertelde dat er boven de Oekraïne een vliegtuig met veel Nederlanders aan boord was neergestort. Naast de gebruikelijke eerste reacties (wat erg, was het een aanslag, zijn er overlevenden) gingen we die avond snel over tot de orde van de dag. De nasleep van de ramp was langdurig mede omdat de crash was veroorzaakt door een luchtraket van Russische makelij.¹

Verskillende nieuwsorganisaties hebben in de periode na de ramp de minister van Veiligheid en Justitie gevraagd om openbaarmaking van documenten van de Ministeriele Commissie Crisisbeheersing (MCCb) op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). In deze commissie vindt de coördinatie van de crisisbeheersing en besluitvorming over de aanpak plaats. De minister weigerde de notulen van dit overleg openbaar te maken. Onlangs oordeelde de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat de minister de notulen van deze commissie terecht niet openbaar heeft gemaakt.²

“De Wob is regelmatig in het nieuws en vaak gaat het dan om bonnetjes.”

De Wob is regelmatig in het nieuws en vaak gaat het dan om bonnetjes. Zo waren in 2016 enkele bestuurders van de Nederlandse universiteiten in het nieuws omdat zij in te dure hotels logeerden of businessclass vlogen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.³ Omdat de Wob regelmatig in het nieuws is en zelfs een eigen werkwoord heeft opgeleverd (“wobben”) geef ik in dit artikel een overzicht van de werking van deze wet.

Het uitgangspunt van de Wob is dat informatie van een bestuursorgaan in beginsel openbaar is. Als het bestuursorgaan de informatie niet uit eigen beweging openbaar maakt kan eenieder, zonder opgaaf van reden op grond van artikel 3, derde lid Wob het bestuursorgaan verzoeken de informatie openbaar te maken. Hierdoor kan de burger bestuurlijke besluitvormingsprocessen doorzien. Een besluit op een Wob-verzoek is een besluit in de zin van artikel 1:3 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en vatbaar voor bezwaar en beroep. Informatie die wordt verstrekt aan de verzoeker is openbaar voor iedereen,⁴ vandaar de sommige bestuursorganen de “gewobte” documenten op hun website publiceren. Een bestuursorgaan kan een verzoek tot informatie (deels)

weigeren. De Wob heeft hiervoor absolute (Art. 10, eerste lid Wob) en relatieve weigeringsgronden (Art. 10, tweede lid Wob) opgenomen. Als er sprake is van een absolute weigeringsgrond, bijvoorbeeld omdat openbaarmaking de veiligheid van de staat zou kunnen schaden, dan mag het bestuursorgaan de informatie niet openbaar maken. Bij de relatieve weigeringsgronden moet een belangenafweging gemaakt worden tussen het algemene belang van openbaarheid van overheidsinformatie en de belangen zoals genoemd in het tweede lid, bijvoorbeeld de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen.

“De gemeente vergat één document te verstrekken waarin de keuze voor het gebruik van een lettertype wordt toegelicht.”

Er wordt veel geklaagd over de Wob, burgers hekelen de lange procedures, de mogelijkheid van de bestuursorganen om een verzoek te vertragen en de neiging om veel verzoeken in eerste instantie grotendeels te weigeren. De bestuursorganen klagen over de werkdruk die voortvloeit uit het grote aantal verzoeken die zij krijgen. Tot oktober 2016 werd regelmatig gebruik (of: misbruik) gemaakt door burgers en kleine bedrijfjes door bestuursorganen te overspoelen met gedetailleerde informatieverzoeken. Werd de termijn niet gehaald dan was het bestuursorgaan gehouden een dwangsom te betalen. Zo werd de gemeente Tytsjerksteradiel geconfronteerd met een verzoek om informatie van een burger uit Berkel en Rodenrijs over de wijze waarop wordt gecommuniceerd met de burgers van de gemeente. De gemeente vergat één document te verstrekken waarin de keuze voor het gebruik van een lettertype wordt toegelicht. De verzoeker stelde bezwaar in, kreeg het gevraagde document tezamen met een proceskostenvergoeding van €472.⁵ Ook werden informatieverzoeken verhuld, door bijvoorbeeld de verzoeken vorm te geven als marketingaanbod of door ogenschijnlijk identieke verzoeken kort na elkaar per fax in te dienen.⁶

Sinds oktober 2016 is de Wob aangepast zodat het bestuursorgaan niet langer een dwangsom is verschuldigd als het niet tijdig een besluit neemt. Hierdoor is de stroom onzinverzoeken sterk afgenomen. Om de verzoeker te beschermen kan deze, als geen tijdig besluit wordt genomen, een rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter starten.

Martijn Berk

De Wob dateert van de jaren negentig en is verschillende keren geactualiseerd. De Wet open overheid (Woo) is de opvolger van de Wob. Een aantal verschillen ten opzichte van de Wob vallen op. Zo wordt de reikwijdte uitgebreid, ook de Staten-Generaal, de Nationale Ombudsman en semioverheden⁷ vallen onder de Woo. Daarnaast kan niet-openbare informatie tóch aan de verzoeker worden verstrekt als er sprake is van klemmende redenen, bijvoorbeeld als de verzoeker journalistiek onderzoek uitvoert. Ook kunnen voorwaarden aan de verstrekking worden verbonden, bijvoorbeeld dat de informatie niet wordt verspreid. Tenslotte maken bestuursorganen een register op internet beschikbaar met daarin alle documenten die volgens de Archiefwet bewaard moeten worden. Hierdoor kan een verzoeker gericht een informatieverzoek indienen. Immers, als je niet weet wat er is vraag je om “alles”.

Hoewel de Woo in april 2016 door de Tweede Kamer is aangenomen, is behandeling in de Eerste Kamer voorlopig niet aan de orde. Omdat in het regeerakkoord staat dat het nieuwe kabinet gaat onderzoeken hoe de verruiming van openheid gestalte kan krijgen zonder hoge kosten van uitvoering treedt het kabinet in overleg met de indieners van de wet.⁸

Interessant bij de uitspraak van de Afdeling over de MH17-verslagen is hoe de weigeringsgronden van de Wob zich verhouden tot artikel 10 EVRM. Op grond van 10 EVRM kan het recht ontleend worden om overheidsinformatie te ontvangen. Het tweede lid perkt dit recht vervolgens in om de belangen van de democratische samenleving te beschermen. De Afdeling neemt aan dat de weigeringsgronden uit de Wob voortvloeien uit dit tweede lid en dat daarom de weigeringsgronden uit de Wob niet in strijd zijn met artikel 10 EVRM. Als een verzoeker aanvoert dat er sprake is van “zeer bijzondere omstandigheden” waardoor de weigeringsgronden van de Wob in strijd zijn met artikel 10 EVRM wordt op grond van artikel 94 Grondwet (wetten vinden geen toepassing indien zij niet verenigbaar zijn met een ieder verbindende bepalingen van verdragen) de weigeringsgronden van de Wob buiten toepassing gelaten. Voor de relatieve weigeringsgronden van de Wob is dan met name de motivatie die bij afwijzing wordt gegeven relevant. De Afdeling oordeelt dat de nieuwsorganisaties onvoldoende aannemelijk hebben gemaakt dat er sprake is van bijzondere omstandigheden, enkel het feit dat de verzoekers journalisten zijn, is volgens de Afdeling onvoldoende. De advocaat van de mediaorganisaties zegt⁹

dat hij, hoewel geen inzage is verkregen, de uitspraak als winst beschouwt, omdat overheden verplicht worden om te beargumenteren waarom een bepaald document niet verstrekt wordt. Ook wordt, als een beroep wordt gedaan op artikel 10 EVRM, gewicht toegekend aan het belang van de verzoeker.¹⁰

“Een transparante en open overheid zou zichzelf ten doel moeten stellen zoveel mogelijk informatie uit eigen beweging openbaar te maken.”

Een transparante en open overheid zou zichzelf ten doel moeten stellen zoveel mogelijk informatie uit eigen beweging openbaar te maken. Het grote aantal Wob verzoeken en ook het aantal procedures dat over de (gedeeltelijke) weigeringen gevoerd wordt geeft aan dat een transparante cultuur bij de overheid nog niet de standaard is. De invoering van de Woo, waarbij enerzijds de overheid wordt beschermd tegen misbruik maar anderzijds meer inzage moet geven is een goede stap naar meer transparantie en leidt hopelijk tot een cultuurverandering op langere termijn. **N**

1. Onderzoeksraad voor de veiligheid, MH17 Crash, Den Haag, 22 Oktober 2015, te raadplegen via <https://onderzoeksraad.nl/nl/onderzoek/2048/onderzoek-mh17-crash-17-juli-2014>

2. ABRvS 25 oktober 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2883.

3. RTL Nieuws 26 mei 2016. Te raadplegen via: <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/opvallendste-declaraties-universiteiten-van-dure-auto-tot-designstoel>

4. Lezenswaardig in dit kader is het artikel dat Groningse hoogleraar Bestuursrecht schreef naar aanleiding van zijn procedure tegen de Minister van Justitie, waarbij de minister weigerde om informatie over voetbalvandalen die op grond van de Wob aan de KNVB was verstrekt, niet aan hem wilde verstrekken. Uiteindelijk oordeelde de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat “daarom kan ten aanzien van de openbaarheid geen onderscheid worden gemaakt naar gelang van de persoon of de oogmerken van de verzoeker”. L.J.A. Damen, Openbaarheid van bestuur is weer echte openbaarheid, Nijmegen: Ars Aequi 2000, pp. 663-671.

5. F. Schravezande, ‘Wobbers’, NRC, 25 juli 2013. Te raadplegen via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/07/25/wobbers-1273527-a658752>

6. Kamerstukken II, 2014-2015, 34106, nr. 3.

7. Door het instellen van een Algemene Maatregel van Bestuur.

8. Zie voor het verloop van de initiatiefwet: https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33328_initiatiefvoorstel_voortman

9. G. Beukers, “Notulen crisiscomité na MH17-ramp hoeven niet openbaar” De Volkskrant, 25 oktober 2017. Te raadplegen via <https://www.volkskrant.nl/binnenland/notulen-crisiscomite-na-mh17-ramp-hoeven-niet-openbaar-ordeelt-raad-van-state~a4523435/>

10. Mede op grond van het EHRM arrest Magyar Helsinki Bizottság vs. Hongarije (ECLI:CE:ECHR:2016:1108JUD001803011).

Op de zijkant van het Kamerlingh Onnes Gebouw, in de Nieuwsteeg, staat een van de vele Leidsche muurgedichten: *De schoolverlater* van Gerrit Komrij. In september 2008 aangeboden aan de anderhalf jaar daarvoor afgezwaaide rector magnificus Douwe Breimer, zes jaar later duikt het (vertaald) op in een boek van huidig rector magnificus Carel Stolker.¹ Het luidt als volgt:

De schoolverlater

*Een rijstebrijberg ben ik doorgegaan
Van schoolse weetjes en verplichte stof,
Waar drang naar vrijheid niet was toegestaan
Waar alles op mij viel en niets mij trof -*

*Tot ik belandde in een open veld,
Ver van de regels en de kouwe drukte,
Waar mij een pauw van wijsheid heeft verteld
En ik de kennis van de bomen plukte.*

*Ik had voor nutteloosheid alle tijd
En trof daar goud aan als ik kiezels zocht.
Die wereld heette universiteit -*

*Een wereld die nu, hoor je wel beweren,
Aan wolf en snelheidsduivel wordt verkocht -
Alsof je bankpapier op brood kunt smeren.*

Gerrit Komrij

**“Een rijstebrijberg ben ik doorgegaan
Van schoolse weetjes en verplichte stof,
Waar drang naar vrijheid niet was toegestaan
Waar alles op mij viel en niets mij trof”**

De universiteit verkocht aan wolf en snelheidsduivel? Gedegradeerd tot baantjesfabriek? In *Rethinking the Law School* kaart Stolker de problemen aan die velen universiteiten, waaronder die van Leiden, ondervinden. De enorme democratisering van onderwijs heeft ervoor gezorgd dat er steeds meer mensen studeren, zonder dat er evenredig meer fondsen beschikbaar zijn gesteld. Tenzij er een strenge selectie aan de poort plaatsvindt zorgt dit er dus voor dat er binnen een institutie per student minder geld, tijd, staf en ondersteuning beschikbaar is. Met wat voor gevolgen? Hoe is het gesteld met de gemiddelde rechtenstudent, een van de duizend

Bron: Google Maps, Nieuwsteeg, Leiden

propedeusestudenten opgegaan in de massa? Plukt hij of zij de kennis van de bomen, treft goud aan bij het zoeken naar kiezels, in die wereld die universiteit heet? Of komt daar dan toch die kreet om de hoek zeilen, vaak schertsend aangehaald, maar misschien niet helemaal misplaatst; ‘vroeger was alles beter’? Wellicht. Of met iets pessimistischere insteek: allicht.

“Men dwaalt rond op het KOG, van werkgroep naar werkgroep, verplichte tutorbijeenkomst naar verplichte tutorbijeenkomst, maar met welk doel?”

Maar dit is maar de helft van het verhaal. Het is inderdaad een makkelijk pleidooi, dat de universiteit niet de optimale middelen heeft om elke student de maximale ruimte tot *Bildung* te bieden. Er zijn inderdaad mogelijke gebreken of tekortkomingen in de *structuur* die geboden wordt – simpelweg omdat men moet roeien met die riemen die men heeft. Er bestaat echter een kosteloze verbetering die dit euvel kan verhelpen. Het is zeker geen appeltje-eitje, moeilijk om geheel door te voeren, maar wat ook mee moet wegen is de *cultuur* op de universiteit. Waarom

Tonko van Leeuwen

studeert men? Men dwaalt rond op het KOG, van werkgroep naar werkgroep, verplichte tutorbijeenkomst naar verplichte tutorbijeenkomst, maar met welk doel? Heeft Komrij niet gewoon gelijk, dat het voor velen een middel is, de studie zo snel mogelijk afronden om daarna bankpapier te verdienen, in de hoop het op brood te kunnen smeren? Is men hier om zo goed mogelijk jurist te worden, of om zo goed mogelijk mens te worden?

Elders in Leiden, aan de andere kant van het spoor, is namelijk ook iets op de muur aangebracht. Op een van de gebouwen van het LUMC staat een tekening van Jan Wandelaar (1690-1759) uit het anatomieboek *Tabulae sceleti et musculorum corporis humani* van Bernhard Siegfried Albinus (1697-1770). Daarnaast een citaat van Seneca (± 4 v.Chr. - 65 n.Chr.): *non scholae sed vitae discimus*. Niet voor de school leren wij maar voor het leven.

“Niet voor de school leren wij
maar voor het leven.”

Elke student zou vanaf de eerste dag moeten worden doordrongen van deze boodschap. De universiteit kan

Bron: Google Maps, Einthovenweg, Leiden

dan aan wolf en snelheidsduivel verkocht zijn, het is nog steeds heel goed mogelijk om goud te vinden tijdens een kiezelspeurtocht. Maar omdat er binnen de *structuur* geen ruimte meer is voor speurtochten, zal dat vanuit de *cultuur* moeten komen. De nutteloosheid waar Komrij alle tijd voor had is juist de *Bildung* die ontbreekt; in de race naar brood belegd met bankpapieren is er nu alleen nog maar aandacht voor *Ausbildung*. Een waar gemis, iets wat Seneca zich al tweeduizend jaar geleden realiseerde.

In een van Tsjechovs beroemdere verhalen, *Het huis met de mezzanine – het verhaal van een schilder*, raakt de verteller (de schilder) in een verhitte discussie met Linda over wat de samenleving nodig heeft. Het is een botsing tussen denken en doen, tussen kiezelspeurtocht en snelheidsduivel. De schilder draaft uiteindelijk door, Tsjechov laat in het midden welke van de twee gelijk heeft, maar is niet zonder punt:

“Hoeveel studenten zijn zich er überhaupt
van bewust dat er een gedicht van Komrij
op de zijkant van hun faculteit staat en
hoeveel daarvan nemen even de tijd om het
vervolgens te lezen?”

“En als hun kinderen opgroeien, begint opnieuw het oude liedje, en zo gaan honderden jaren voorbij waarin miljarden mensen erger leven dan beesten – [...] massa's zware arbeid versperren hun als sneeuwlawines alle wegen naar geestelijke activiteit, juist naar datgene, wat de mens van het dier onderscheidt en het enige uitmaakt, waardoor het leven waard is geleefd te worden. [...] Wanneer de mens zich eenmaal van zijn ware roeping bewust is, kan hij slechts voldoening vinden in religie, wetenschappen en kunsten. [...] Niet scholen zijn nodig, maar universiteiten.”²

Hoeveel studenten zijn zich er überhaupt van bewust dat er een gedicht van Komrij op de zijkant van hun faculteit staat en hoeveel daarvan nemen even de tijd om het vervolgens te lezen? Laat die vraag als lakmoesproef dienen voor hoe het is gesteld met de *cultuur* van de student – mochten de middelen dan ooit vrijkomen, kunnen we ons dan buigen over de *structuur*. **N**

1. Stolker, C. (2014). *Rethinking the Law School: Education, Research, Outreach and Governance*, p. 130. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Tsjechov, A. (1896). *Het huis met de mezzanine – het verhaal van een schilder*. Deel III.

Homohuwelijk in Australië en een verbod

Ontwikkelingen in

In Australië vond op 15 november jl. een “survey” plaats – uitdrukkelijk geen referendum – over de goedkeuring van het homohuwelijk. Hoewel het survey positief uitpakte voor voorstanders van same-sex marriage (61.6% stemde voor),¹ betekent dit niet dat het homohuwelijk nu dan ook eindelijk daadwerkelijk toegestaan zal worden aan de andere kant van de wereld. “In Australia [...] we’ve developed our own peculiar process. We’re going for a nonbinding, non-compulsory postal vote, which — for legal reasons — has to be dressed up as a survey.”² Dit survey, dat dus geen referendum is, opent alleen de deur voor een discussie in het parlement: “If most Australians vote Yes to same-sex marriage the government will move to hold a parliamentary free vote on changing the marriage laws. It will not do so if there is a No outcome.”³

“Dit survey, dat dus geen referendum is, opent alleen de deur voor een discussie in het parlement.”

CNN heeft over de ontwikkelingen in Australië zo zijn eigen inzichten: “Australia has long lagged behind the rest of the world on marriage equality, which has already been passed into law in most English-speaking countries”.⁴ Dit ondanks het feit dat het homohuwelijk in de VS toch ook niet bepaald altijd aan de orde is geweest. Het homohuwelijk is pas sinds 2015, na een uitspraak van de Supreme Court in 2015 legaal in de hele VS.⁵ De Verenigde Staten is echter lang niet het laatste westerse land geweest dat het homohuwelijk legaliseerde. Duitsland volgde pas zeer recent, in de zomer van dit jaar werd ook

Bron: REUTERS/Steven Saphore

daar het huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht toegestaan.⁶ Uit deze voorbeelden blijkt, ondanks de mate waarin de legalisatie laat was, wel degelijk een blijk van de verbetering van de juridische positie van homoseksuelen.

Dat kan niet gezegd worden van de situatie in Egypte. Daar is het tegendeel aan de orde. Homoseksualiteit is daar (nog) niet strafbaar, maar het dreigt die kant op te gaan. 60 parlementariërs dienden een wetsvoorstel in dat seksuele contacten tussen mensen van hetzelfde geslacht strafbaar stelt. Als het wetsvoorstel wordt aangenomen, kan voor “homoseksuele handelingen” vijf jaar gevangenisstraf worden opgelegd: “Voor het ‘promoten en aanzetten tot homoseksualiteit’ kan eveneens vijf jaar cel worden gegeven. Die straf kan oplopen tot vijftien jaar gevangenisstraf als een verdachte voor meerdere aanklachten wordt veroordeeld. Nadat de straf is uitgezeten krijgen de veroordeelden een proeftijd. Uit de praktijk blijkt dat ze dan vaak worden gedwongen om gedurende twaalf uur op het politiebureau te blijven, wat in feite neerkomt op een verlenging van hun straf”.⁷

“In Egypte dienden 60 parlementariërs een wetsvoorstel in dat seksuele contacten tussen mensen van hetzelfde geslacht strafbaar stelt.”

Amnesty International noemt deze ontwikkeling “een nieuw dieptepunt in de onderdrukking van LHBTP’s in Egypte”.⁸ De onderdrukking van deze groep is in Egypte snel toegenomen nadat tijdens een concert met de regenboogvlag gezwaaid werd.⁹ Nadat dit had plaatsgevonden riep de officier van justitie Nabil Sadek officieren van justitie op “to investigate an “incident” that “incited homosexuality”.¹⁰

Volgens Amnesty International werden tientallen mensen gearresteerd en gemarteld. “The arrests bring the total number of people who have been detained based on their perceived sexual orientation to 33 – 32 men and one woman – since the Public Prosecutor announced an investigation into the rainbow flag “incident” on 25 September. The Forensic Medical Authority has carried out anal examinations on at least five of those arrested. “In a matter of days the Egyptian security forces have rounded up dozens of people and carried out five anal examinations signalling a sharp escalation in the authorities’ efforts to persecute and intimidate members

op homoseksualiteit in Egypte: verschillende richtingen

Marthe Goudsmit

of the LGBTI community following the rainbow flag incident”.¹¹

Amnesty International wijst op een uitspraak van het VN Mensenrechtencomité: in 1994 sprak dat comité zich namelijk uit tegen wetgeving in Tasmanië, onderdeel van de Australische gemeenbest. De Tasmaanse wetgeving was discriminerend op grond van seksuele oriëntatie, wat volgens het mensenrechtencomité in strijd was met artikel 17 lid 1 en artikel 2 lid 1 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten. Dat artikel gaat over het recht op privacy. “The prohibition against private homosexual behaviour is provided for by law, namely, sections 122 and 123 of the Tasmanian Criminal Code.”¹² Het Tasmaanse parlement weigerde echter de wetten in te trekken. Australië, dat zich wilde conformeren aan de uitspraak van het VN Mensenrechtencomité, voerde daarop op federaal niveau wetgeving in:

Bron: Facebook/Rainbow Egypt

“Sexual conduct involving only consenting adults acting in private is not to be subject, by or under any law of the Commonwealth, a State or a Territory, to any arbitrary interference with privacy within the meaning of Article 17 of the International Covenant on Civil and Political Rights.”¹³

Uiteindelijk werd de Tasmaanse wetgeving teruggetrokken wegens strijd met bovenstaande federale bepaling. Australië, hoewel het homohuwelijk er nog niet legaal is, heeft het verbod op homoseksualiteit achter zich gelaten. Het is ernstig dat Egypte in de voetsporen van het vroegere Australië treedt. Amnesty International is ter voorkoming daarvan een ‘Urgent Action’ briefcampagne gestart: iedereen kan daarbij een brief of e-mail sturen die de Egypte autoriteiten oproept “het wetsvoorstel in te trekken en onmiddellijk een einde te maken aan de vervolging van LHBTI’ers”.¹⁴

Over het strafbaarstellen van homoseksualiteit wordt in Australië niet meer gesproken. De vraag of huwen voor twee personen van hetzelfde geslacht legaal wordt, blijft echter nog onbeantwoord. In theorie is het mogelijk dat het Australische parlement nog in 2017 het homohuwelijk legaliseert. Het oudste homostel van Australië plant hun bruiloft alvast: “Cheeseman en Challis [...] zijn al een halve eeuw samen. “Heel rustig, heel eenvoudig. Meer niet. Ik word volgend jaar 90. We zouden de twee kunnen combineren.” Voor de nee-stemmers heeft Cheeseman nog een droge boodschap: “Hopelijk raken ze aan ons gewend. Ze zullen wel snel doorhebben dat het niet het einde van de beschaving is.”¹⁵

“Australia, after all, is a gay-friendly country.”

Wellicht wordt dat inderdaad een mogelijkheid. “Australia, after all, is a gay-friendly country.”¹⁶

1. “Australia’s same-sex marriage postal survey: 61.6% yes, 38.4% no – as it happened”, *The Guardian*, 15 november 2017.
2. Richard Glover, “Australia’s strange vote on same-sex marriage”, *The Washington Post*, 3 september 2017.
3. “Australia is voting on same-sex marriage - but it’s not as straightforward as our referendum”, *TheJournal.ie*, 12 september 2017.
4. Ben Westcott, “Marriage equality wins in Australia, but political fight only beginning”, *CNN*, 15 november 2017.
5. “How legal tide turned on same-sex marriage in the US”, *BBC News*, 26 juni 2015.
6. “Große Mehrheit stimmt für Ehe für alle”, *Zeit Online*, 30 juni 2017.
7. “Egypte: nieuwe wet maakt van homoseksualiteit een misdrijf”, *Amnesty International*, 9 november 2017.
8. Ibidem.
9. “Egypt ‘escalates LGBT crackdown’ after rainbow flag display”, *BBC News*, 3 oktober 2017.
10. Ibidem.
11. Egypt escalates LGBT crackdown with fresh wave of arrests and anal examinations”, *Amnesty International*, 2 oktober 2017.
12. Human Rights Commission, Fiftieth Session, 21 March – 8 April 1994 (Nicholas Toonen v. Australia), para. 8.3.
13. Human Rights (Sexual Conduct) Act 1994. No. 179, 1994, An Act to implement Australia’s international obligations under Article 17 of the International Covenant on Civil and Political Rights.
14. <https://secure.amnesty.nl/urgentaction/EgypteLGBTI>.
15. Joeri Vlemings, “Oudste homokoppel van Australië plant huwelijk na historische stemming: “Niet einde van de beschaving””, *HLN.be*, 15 november 2017.
16. Richard Glover, “Australia’s strange vote on same-sex marriage”, *The Washington Post*, 3 september 2017.

John van Zweden

Open-Boek
Lezing
Lorentszaal
(A1.44)
6 december
17.00-18.00 u

Ondernemer,
behangkoning,
mede-eigenaar
Ado Den Haag
en Swansea
City.

Lexence
advocaten notarissen

Simmons & Simmons

jfv **GROTIUS**

Openboek-lezing John van Zweden

Op woensdag 6 december zal de Nederlandse ondernemer en voetbalbestuurder John van Zweden een Open-Boek Lezing geven in de Lorentszaal (A1.44) van 17.00-18.00. John zal komen te vertellen hoe hij zijn bedrijf succesvol heeft gemaakt en uitgegroeid is tot de "behangkoning". Daarnaast zal hij komen te spreken over zijn mede-eigenaarschap binnen de voetbalclubs Ado Den Haag en Swansea City.

"John zal komen te vertellen hoe hij zijn bedrijf succesvol heeft gemaakt en uitgegroeid is tot de "behangkoning"."

7 december 2017
Recruitmentdiner
Restaurant de Burcht 19.00 u

Lexence
Simmons & Simmons

Van Doorne
advocaten notarissen

jfv **GROTIUS**

Recruitmentdiner

Donderdag 7 december organiseert J.F.V. Grotius een recruitmentdiner in samenwerking met Simmons & Simmons, Lexence en Van Doorne. Onder het genot van een gratis luxe diner kan jij informeel kennis maken met deze kantoren.

Meld je aan via de website en upload je cv! Na selectie door de recruiters wordt je uitgenodigd.

"Onder het genot van een gratis luxe diner kan jij informeel kennis maken met kantoren."

Kerstdiner
18 december 2017 19.30 u Restaurant de Burcht

Lexence
Simmons & Simmons

jfv **GROTIUS**

Kerstdiner

De kerstvakantie komt er alweer bijna aan. Daarom zullen wij op maandag 18 december vanaf 19.30 u gezellig gaan tafelen met een groep grotianen. Het diner zal plaatsvinden in Koetshuis de Burcht. Trek een mooie outfit aan en proost samen met ons op een fijne kerst. Kosten 25,- euro o.v.b. *incl. gratis roast door de praeses.

Meld je aan via de website!

"Trek een mooie outfit aan en proost samen met ons op een fijne kerst. Kosten 25,- euro o.v.b. *incl. gratis roast door de praeses."

jfv **GR**

“Wegens het vertrouwelijke karakter dat de AIVD hanteert, zijn er maar enkele plaatsen beschikbaar. Meld je dus snel aan!”

Bezoek aan de AIVD

Op Woensdag 20 december is J.F.V. Grotius welkom op het wettelijk voor onbevoegden verboden terrein van de AIVD, de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst van de Nederlandse overheid. Het is de taak van de AIVD om dreigingen, risico's en internationale politieke ontwikkelingen, die anderen niet kunnen zien en die grote gevolgen kunnen hebben voor de belangen van de Nederlandse staat, als eerste te onderkennen en te duiden. Zo kunnen zij anderen waarschuwen en kunnen dreigingen en risico's worden afgewend. Wegens het vertrouwelijke karakter dat de AIVD hanteert, zijn er maar enkele plaatsen beschikbaar. Meld je dus snel aan!

Actualiteitenlezing:

De leesbaarheid van strafmotiveringen

Op 20 december zal van 17.00-18.30 senior rechter Amsterdam Jacco Janssen komen te spreken over het project leesbaarheid strafmotiveringen. Elke student herkent wel de zoektocht om een arrest uit te pluizen, op zoek naar relevanter rechtsregels. In 2018 gaat een project van start die zal bewerkstelligen meer mensen in de samenleving aan te spreken met leesbare vonnissen. Inherent hieraan verbonden is ook hoe dergelijke motiveringen opgevat worden door de media. De werking tussen media en strafrecht zal ook uitvoerig aan bod komen. Tot dan!

“Elke student herkent wel de zoektocht om een arrest uit te pluizen, op zoek naar relevanter rechtsregels.”

N

GROTIUS

De nieuwe regering:

Sinds enkele weken ligt het er dan, na zeven maanden gesoebat: het regeerakkoord. De fracties van de regeringspartijen hebben er mee ingestemd. De ministersploeg en de staatssecretarissen zijn uitgezocht en het nieuwe kabinet is aan de slag gegaan. Het journaal heeft, zoals gewoonlijk, alleen wat krenten uit de pap van het regeerakkoord gepikt, waarvan men denkt dat ze voor wat ophef kunnen zorgen. Her en der klinkt er wat gebrom, bijvoorbeeld over de afschaffing van de dividendbelasting maar verder gaat alles zijn gewone gangetje.

Maar is dat gewone gangetje wel zo gewoon? We denken dat het zo moet en niet anders kan. Het is een vanzelfsprekendheid geworden. Als je echter even nadenkt over waar we mee bezig zijn, dan verandert de vanzelfsprekendheid in een enormiteit.

Ik loop de verkiezingen van 15 maart jongstleden even met U na. De uitslag was VVD 33 zetels, PVV 20, D66 en CDA 19, Groen Links en SP 14, PvdA 9, CU en PvdD 5, 50Plus 4, SGP en Denk 3, FvD 2. De tijd dat CDA en PvdA het parlement domineerden, met de VVD als derde, wat kleinere partij, ligt definitief achter ons.

Destijds was coalitievorming relatief gemakkelijk: of CDA-PvdA, of CDA-VVD, of PvdA-VVD. Dat waren de basisopties. Waar je dan een beetje op kon variëren, als bijvoorbeeld D66 weer eens een periode van electorale bloei meemaakte. Nu ligt het een stuk moeilijker. Geen enkel tweepartijen kabinet kan meer rekenen op een meerderheid in de kamer. Maar ook drie partijen zijn onvoldoende geworden. Er zijn dus maar liefst vier verschillende partijen nodig om een meerderheidskabinet te vormen. Dat is op zich al niet bevorderlijk voor de stabiliteit. Coalitieregeringen zijn altijd wat onstabiel, omdat één van de partijen altijd kan zeggen ‘Wij stoppen ermee’. Maar compromissen sluiten tussen vier partijen is oneindig veel moeilijker dan tussen twee. Heb je twee partijen dan is er steeds maar één compromis nodig. Zijn het er vier (A, B, C, D) dan moeten zes combinaties het eens worden: A met B, A met C, A met D, B met C, B met D en C met D. Ga er maar aanstaan!

En alsof dat nog niet genoeg is, deze verkiezingsuitslag maakt het ook nog eens praktisch onmogelijk een meerderheidskabinet te formeren met vier (of meer) partijen die in grote lijnen op de meeste punten inhoudelijk bij elkaar in de buurt zitten. Alle linkse partijen tezamen—zelfs als we uitgaan van de meest ruimhartige definitie van ‘links’—komen slechts uit op 66 zetels (D66, GL, SP,

PvdA, CU, PvdD). Een links meerderheidskabinet zat er dus sowieso niet in. En een rechts meerderheidskabinet? Theoretisch was dat mogelijk geweest: VVD, PVV, CDA, SGP en FvD. Maar de PVV ligt niet lekker en de FvD is een volstrekte nieuwkomer. Bovendien zouden dan maar liefst 5 partijen deelnemen en ook dan zouden die nog maar een meerderheid van twee zetels in de kamer hebben. Geen veelbelovend scenario dus.

Dus blijft, althans logisch gesproken, alleen de optie over van een kabinet van vier partijen, waarbij tenminste één partij zou moeten aansluiten die inhoudelijk op een volstrekt ander spoor zit dan één of meer van de andere. Dus ofwel (1) VVD, D66, CDA, GL, ofwel (2) VVD, D66, CDA, CU. Een verstandig mens kon daarvan echter, nog op de avond van de verkiezingen, meteen wel zeggen dat dit logisch gesproken wel opties zijn, maar politiek gesproken niet. Politiek zijn beide combinaties tegen de wind in pissen. In combinatie 1 zijn de inhoudelijke verschillen tussen VVD en CDA enerzijds en GL anderzijds te groot. In combinatie 2 zijn dat vooral de verschillen tussen VVD en D66 aan de ene kant en CU aan de andere. En van die twee combinaties is de 2e de slechtste, want zo’n kabinet kan ook nog eens maar op twee zetels meerderheid in de kamer rekenen.

Je zou verwachten dat onze politici dat ook wel begrepen. Maar nee hoor, men zet doodleuk in op een kabinet van VVD, D66, CDA en GL. En als de besprekingen strandden, haalt men er nog maar weer eens een andere ‘informatuur’ bij en probeert het nog een keer. Net alsof een informatuur, hoe geslepen hij of zij ook is, iets aan de basale politieke werkelijkheid kan veranderen. Als na weken en weken—oh, verrassing—het evidente bewaarheid wordt en iedereen toegeeft dat dit kabinet er niet in zit, wat is dan het volgende wat men gaat proberen?

U weet het uiteraard: combinatie 2, een kabinet van VVD, D66, CDA en CU. Die combinatie is politiek net zo onmogelijk als de eerste combinatie. De CU is in materieel opzicht (economie, staatstaken, defensie etc.) een linkse partij, wier opvattingen haaks staan op die van met name de VVD, maar in iets mindere mate ook van het CDA. In immaterieel opzicht (gezin, abortus, voltooid leven, waarden en normen etc.) is de CU een rechtse partij, wier opvattingen vooral haaks staan op die van D66, maar in iets mindere mate eveneens die van de VVD. Daar komt nog eens bij dat de coalitie, zoals gezegd, maar 76 zetels heeft in de kamer. Twee ‘loyalisten’, twee *Gesinnungsethiker*

een doodgeboren kindje

Andreas Kinneging

die zeggen ‘Hier sta ik, ik kan niet anders’, zijn genoeg om aan die meerderheid een einde te maken. En het is een combinatie van vier partijen; men moet het dus steeds op zes verschillende manieren eens worden. Dat kan niet. Dat lukt niet. Niemand kan ijzer met handen breken.

Toch is het er van gekomen. De huwelijksakte—het regeerakkoord—is een paar weken geleden door alle betrokkenen getekend. De vraag is natuurlijk wel: hoe stabiel zal dit huwelijk blijken te zijn? Hoe gelukkig de huwelijkspartners met elkaar? Ik verbeeld me niet dat ik de toekomst perfect kan voorspellen, maar iets zegt me dat dit huwelijk snel op een scheiding zal uitlopen. Je moet wel masochist zijn om dit vol te houden. Nou kun je van politici veel zeggen, maar niet dat ze masochistische neigingen hebben!

“Zoals dat altijd gaat met huwelijken waarbij de partners eigenlijk niet van elkaar houden: ze trouwen niet in gemeenschap van goederen, maar op huwelijkse voorwaarden.”

Zoals dat altijd gaat met huwelijken waarbij de partners eigenlijk niet van elkaar houden: ze trouwen niet in gemeenschap van goederen, maar op huwelijkse voorwaarden. Hoe minder je van elkaar houdt, des te langer de lijst van voorwaarden. Zo ook hier: een regeerakkoord van maar liefst zeventig dicht bedrukte kantjes. Er groot deel van de tekst bestaat uit politiek correcte clichés van het type ‘Ik hou van jou en ik blijf je trouw’. Een paar voorbeelden: ‘Als het erop aankomt, lossen we in Nederland problemen samen op’; ‘we staan pal voor het Nederland van vrijheden, democratie, rechtsstaat en internationale oriëntatie’; ‘voor een weerbare rechtsstaat is het belangrijk om mee te gaan met ontwikkelingen in de samenleving en de technologie’. En zo voorts. Al die clichés kun je gevoeglijk overslaan. Ze betekenen niks.

Waar je naar zoekt, zijn natuurlijk de precieze bepalingen, waarin staat wat het kabinet nu echt gaat doen de komende jaren. En met name wat de CU voor buit heeft binnengehaald. Want als die buit niet substantieel is, wat heeft de CU dan in ‘s hemelsnaam te zoeken in dit overwegend goddeloze kabinet? Neem nu het D66 stokpaardje ‘voltooid leven’ e.d., een gruwel in CU-ogen. Wat staat er in het regeerakkoord: ‘In samenspraak met de Kamer, met behoud van ieders eigen positie en verantwoordelijkheid, zal het kabinet een brede discussie

faciliteren over het waardig ouder worden, de reikwijdte en toepassing van de huidige euthanasiewetgeving en het onderwerp voltooid leven. Met de uitkomsten van het genoemde onderzoek zal het kabinet bezien wat het te doen staat en kan de Kamer zelfstandig besluiten over initiatiefwetgeving.’ Daar kunnen Gert-Jan Segers cum suis toch niet blij mee zijn?

In het algemeen kun je zeggen dat er in het regeerakkoord inhoudelijk niets hard en concreets staat, behalve hoeveel miljoenen euro’s ergens voor worden uitgetrokken. Het zijn allemaal abstract geformuleerde beleidsvoornemens, die fraai klinken en waar iedereen het mee eens kan zijn, zolang het maar abstract blijft. Maar toekomstig politiek conflict, waarbij het gaat om de concrete uitleg van die voornemens, sluiten die allerm minst uit. Integendeel. De vaagheid van de formuleringen in het regeerakkoord garandeert dergelijke conflicten op een later tijdstip. Ik geef het kabinet maximaal een jaar. Het meest waarschijnlijk is dat de CU er op enig moment, moe getreden, uitstapt. *Sadder* en hopelijk een beetje *wiser*.

Kan het ook anders? Jazeker! Maar alleen als we het dogma loslaten dat de regering de onvoorwaardelijke steun van de meerderheid in het parlement moet hebben. Een minderheidskabinet (in casu van VVD, D66 en CDA) is ook mooi. Sterker nog, zo’n kabinet is veel mooier. Zo’n coalitie is om te beginnen veel stabiel, omdat er minder partijen bij betrokken zijn, die ook nog eens inhoudelijk dichter bij elkaar staan. Om in de kamer een meerderheid voor enig voornemen te krijgen, kan de regering dan weer eens bij deze, dan weer eens bij gene partij aankloppen. Een minderheidskabinet geeft haar dus ook meer inhoudelijke bewegingsruimte. Maar het voornaamste is dat bij zo’n minderheidsregering het parlement opeens weer zeggenschap krijgt en de regering daadwerkelijk tegenspel kan bieden en kan controleren. Zoals het nu gaat, is de volksvertegenwoordiging en dus het volk volledig buitenspel gezet. Een kleine partijelite regeert op oligarchische wijze de natie, zonder enige controle of tegenwicht vanuit de kamer. Want de meerderheid in die kamer is immers volstrekt afhankelijk van die elite en gehoorzaamt haar onderdanig, waardoor het systeem ook nog eens trekken krijgt van een tirannie van de meerderheid. Dit alles staat haaks op de beginselen van de democratie en de rechtsstaat. Twee zaken die het kabinet blijkens het regeerakkoord na aan het hart liggen. Maar ja, het papier is geduldig. De werkelijkheid, daar gaat het om. En die is veel weerbarstiger. **N**

HOUTHOFF
—
MASTERCLASS NOTARIEEL

15-16 februari 2018

"BEN JIJ
EEN NOTARIEEL
TALENT?"

Zie jij een mooie toekomst voor jezelf bij Houthoff?

Meld je dan aan voor onze tweedaagse Houthoff Masterclass Notarieel op 15 en 16 februari 2018. Van de eerste tot laatste minuut staat alles in het teken van het echte werk. Samen met onze kantoorgenoten werk je aan een pittige casus en ontmoet je meerdere Houthoff cliënten die jij ook daadwerkelijk van advies voorziet. Je ervaart de persoonlijke

no-nonsense sfeer en het sterke teamgevoel. Kortom, deze Masterclass is een unieke kans voor jou om te ervaren hoe wij een extra stap zetten voor onze cliënten. Dat noemen we bij Houthoff Going Beyond.

Meld je aan vóór 22 januari via werkenbijhouthoff.com.